Nationale Bijenstrategie
Bed & Breakfast for Bees

Nationale Bijenstrategie
Bed & Breakfast for Bees

Bron: Natuur & Milieu

Voorwoord
Een bijenstrategie van 43 partners

Met overtuiging presenteren wij in dit boekje de Nationale Bijenstrategie voor Nederland. Wij doen dat samen met de 35 partners die deze strategie hebben opgesteld. Maar het aantal partners blijft groeien, inmiddels zijn er nog 8 partners bij gekomen, die zich ook verbinden aan de strategie en initiatieven ontwikkelen. Samen gaan we de strategie uitvoeren.

Bijen zijn door hun rol in het bestuiven van planten volstrekt onmisbaar voor het behoud van flora en fauna in Nederland én zij hebben een cruciale economische functie in de land- en tuinbouw.

Al een aantal jaren is het duidelijk dat actie nodig is om bijen te beschermen. In 2013 heeft het toenmalige kabinet een *Actieprogramma Bijengezondheid* gepresenteerd. Dat richtte zich vooral op de honingbij. Deze nieuwe Nationale Bijenstrategie richt zich op alle 'bestuivers', in het bijzonder de vele *wilde* bijensoorten. In Nederland horen juist wilde bijen tot de voornaamste bestuivers. Meer dan de helft van de wilde bijensoorten staat echter op de Rode Lijst. Zij worden met uitsterven bedreigd. In 2017 is in Nederland breed onderkend dat meer insecten in de gevarenzone verkeren. Daarom hebben wetenschappers en maatschappelijke organisaties stappen gezet voor een Deltaplan Biodiversiteitsherstel groene ruimte van Nederland. Verbinding tussen de bijenstrategie en dit deltaplan is van groot belang.

Met deze nieuwe strategie willen wij tot een alomvattende aanpak komen om alle bijensoorten en andere bestuivers blijvend te behouden. Daarvoor hebben wilde bijen twee dingen nodig: nestelgelegenheid en voldoende voedselaanbod, zeg maar: *bed & breakfast for bees*. In de vele initiatieven waaraan wordt gewerkt en in deze strategie zijn drie kernthema's vastgesteld, namelijk 1) het bevorderen van de biodiversiteit, 2) het verbeteren van de wisselwerking tussen landbouw en natuur en 3) het helpen van imkers om de gezondheid van de honingbij te verbeteren.

Wilde bijen hebben twee dingen nodig: nestelgelegenheid en voedselaanbod, zeg maar bed and breakfast for bees.

Om tot aantoonbare resultaten te komen hebben we in de strategie meetbare doelstellingen opgenomen met 2023 en 2030 als ijkjaren. Jaarlijks zullen alle partijen de voortgang van hun initiatieven met elkaar bespreken, zodat doelen ook werkelijk worden behaald.

Op de volgende pagina's vindt u een samenvatting van de strategie in enkele vragen:
- Waarom is de strategie nodig?
- Wat willen we ermee bereiken?
- Hoe gaan we deze uitvoeren?

De precieze, officiële afspraken tussen de partners staan in de volledige tekst van de strategie. Ten slotte biedt dit boekje het complete overzicht van de ruim zeventig initiatieven die de ondertekenaars van deze strategie op zich nemen en die zij de komende jaren gaan uitvoeren om het doel van de strategie te behalen. Deze initiatieven vormen de basis, de strategie maakt er een alomvattend programma van.

Hoezeer iedereen overtuigd is van de noodzaak van deze strategie blijkt uit de inzet waarmee alle betrokkenen eraan hebben meegewerkt. Binnen enkele maanden is er overeenstemming bereikt door uiteenlopende partijen als LTO, boerencoöperaties, imkerorganisaties, Natuur & Milieu, De Vlinderstichting, Natuurmonumenten, waterschappen, provincies, Staatsbosbeheer, Bayer, BASF, Syngenta en kennisinstellingen zoals Naturalis, Stichting EIS en Wageningen UR.

Wij zullen ons sterk maken voor de daadwerkelijke uitvoering van de strategie opdat haar doel bereikt wordt. Dat is onze plicht als wij onze verantwoordelijkheid voor behoud van flora en fauna willen waarmaken.

Den Haag, 22 januari 2018

Carola Schouten,
Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Marc Calon,
Voorzitter LTO Nederland

Marc van den Tweel,
Voorzitter Natuurmonumenten

Inhoud

Ondertekenaars van de Nationale Bijenstrategie – 7

Waarom is een Nationale Bijenstrategie nodig? – 8

Wat willen we bereiken? – 9

Hoe gaan we de strategie uitvoeren? – 10

Nationale Bijenstrategie 'Bed & Breakfast for Bees' – 11

Initiatieven Nationale Bijenstrategie – 19
Thema Biodiversiteit

Initiatieven Nationale Bijenstrategie – 41
Thema Wisselwerking Landbouw en Natuur

Initiatieven Nationale Bijenstrategie – 67
Thema Honingbij

Toelichting op de dwarsverbanden – 75

Partners Nationale Bijenstrategie – 79

Bron: Peter van Tilburg,
www.petersprinciple.nl

Ondertekenaars van de Nationale Bijenstrategie

De volgende partijen hebben op 22 januari 2018 de Nationale Bijenstrategie ondertekend.

1. BASF
2. Bayer
3. Bayer Bee Care Center
4. Bee Foundation
5. Beroepsvereniging Nederlandse Imkers
6. Bij Bewust Betuwe
7. BoerenNatuur
8. Centrum Landbouw en Milieu
9. CITAVERDE College
10. De Coöperatieve Betuwse Fruitmotor
11. De Vlinderstichting
12. Federatie van Heideboerderijen
13. Inbuzz Extra
14. Koninklijke Algemeene Vereeniging voor Bloembollencultuur
15. Kenniscentrum Natuur en Leefomgeving / Van Hall Larenstein
16. Koppert Biological Systems
17. Landal GreenParks
18. Landschappen NL
19. Louis Bolk Instituut
20. LTO Nederland
21. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
22. Naturalis Biodiversity Center
23. Natuurmonumenten
24. Nederlandse Bijenhoudersvereniging
25. Nederlandse Fruittelers Organisatie
26. Nefyto
27. Plattelandscoöperatie

28 Provincie Limburg

29 Provincie Noord-Brabant

30 Provincie Overijssel

31 Provincie Zuid-Holland

32 Staatsbosbeheer

33. Stichting BEEP
34. Stichting EIS Kenniscentrum Insecten
35. Stichting Natuur & Milieu
36. Stichting Veldleeuwerik
37. Syngenta
38. Unie van Waterschappen
39. Van Hall Larenstein / Lectoraat Bijengezondheid
40. Velt Samen Eco Actief
41. Vereniging van waterbedrijven in Nederland
42. Wageningen University & Research
43. Waterschap De Dommel

Waarom is een Nationale Bijenstrategie nodig?

Voor de meeste voedselgewassen en planten is bestuiving – de overdracht van stuifmeelkorrels – een onmisbare stap in de voortplanting. Bestuiving gebeurt door de bewegingen van bijen en andere soorten bestuivers, zoals zweefvliegen en vlinders. Bijen nemen het leeuwendeel van alle (insecten) bestuiving voor hun rekening. Bestuiving is noodzakelijk voor meer dan 75% van onze voedselgewassen, vooral groenten en fruit, en voor meer dan 85% van de wilde planten in de natuur.

Volgens het Intergovernmental Science Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES) gaan bijen en bestuivers wereldwijd in aantallen en soorten achteruit. Dat geldt zeker ook voor Nederland: wij kennen 360 soorten bijen, maar meer dan de helft van deze soorten staan op de Rode Lijst, dat wil zeggen dat zij in hun voortbestaan worden bedreigd.

De afgelopen jaren hebben al veel partijen in Nederland zich voor het behoud van bijenpopulaties ingezet. Dat gebeurde in het kader van het Actieprogramma Bijengezondheid (2013). Dit programma richtte zich vooral op de *honingbij*, die door de mens wordt gehouden. Inmiddels is echter gebleken dat het ook niet goed gaat met de *wilde* bijen. Het is van groot belang de aandacht die er al voor de honingbij is te verbreden en te verdiepen naar *alle* bestuivers. Dat zijn vooral wilde bijen en daarnaast zweefvliegen en vlinders.

Bestuivers zijn onmisbaar voor een goed functionerend natuurlijk ecosysteem. Te weinig bestuiving leidt tot minder zaden en vruchten, waardoor de vegetatie achteruit gaat en er mogelijk voedseltekort ontstaat voor wilde diersoorten, waaronder vogels, zoogdieren en insecten.

Meer dan de helft van de 360 soorten bijen staat op de Rode Lijst.

Er is ook een groot economisch belang in de landbouw. Zonder bestuivers is er op de gewassen minder opbrengst en is de kwaliteit van het voedselproduct onvoldoende. Bestuivende insecten zijn samen bijvoorbeeld verantwoordelijk voor 18-68% van de opbrengst van appel, peer, aardbei en blauwe bes en het zijn vooral de wilde soorten bijen die hiervoor zorgen.

Wat willen we bereiken?

Het hoofddoel van de Nationale Bijenstrategie is dat we in 2030 weer populaties van bijen en andere bestuivers hebben, die stabiel zijn en/of zich positief ontwikkelen. Er zijn veel partijen die hier invloed op hebben, zoals de agrarische sector, terreinbeheerders en overheden. Het is dus nodig dat zij doelgericht bijvriendelijk beleid en maatregelen ontwikkelen en dat zij in al hun activiteiten rekening houden met de invloed op (wilde) bijen.

De Nationale Bijenstrategie bevat meetbare doelstellingen, die gefaseerd moeten worden bereikt. Zo moeten er, met als ijkjaren in 2023 en 2030, meer bijensoorten komen met een stabiele of positieve populatietrend. Ook moet de verspreiding van bijen in heel Nederland toenemen.
Om de doelstellingen te bereiken ligt de focus op drie thema's: 1) het bevorderen van de biodiversiteit, 2) het verbeteren van de wisselwerking tussen landbouw en natuur en 3) het helpen van imkers om de gezondheid van de honingbij te verbeteren.

- *Biodiversiteit*
  Voor de biodiversiteit is het belangrijk zowel op het land als in de stad de leefomgeving van wilde bijen te versterken. Daarbij gaat het vooral om voedselaanbod en nestelgelegenheid. Wij willen beheerders van terreinen, infrastructuur en openbaar groen instrumenten aanreiken om dit te bereiken. Belangrijk daarin zijn de inrichting en het beheer van publieke ruimten, zodat kruiden en bloemen volop kunnen groeien en bloeien en dat voldoende nestelgelegenheid wordt geboden.

- *Wisselwerking landbouw en natuur*
  Het doel van betere wisselwerking tussen landbouw en natuur is het creëren van een goede leefomgeving voor bijen in de gehele agrarische omgeving, zoals akkers, erven, aangrenzende (natuur)gebieden en publieke ruimte. De bijenstrategie zet daarom o.a. in op een meer natuurinclusieve landbouw en op handvatten voor boeren en tuinders om tot een bijvriendelijke bedrijfsvoering te komen.

- *Honingbijen*
  De strategie richt zich ook op kennisoverdracht aan imkers hoe zij de gezondheid van honingbijen kunnen versterken. Het doel is onder meer het ontwikkelen van een 'weerbare bij', waardoor de honingbij beter bestand is tegen ziekten en plagen.

Er moeten in 2023 en 2030 meer bijensoorten voorkomen met een stabiele of positieve populatietrend.

Om deze doelen te bereiken zal er veel aandacht uitgaan naar drie onderwerpen die deze thema's raken.

Het eerste is het vergroten en verspreiden van wetenschappelijke en toepasbare kennis. Ook zullen consumenten meer informatie krijgen over het belang van een gezonde bijenpopulatie en hoe zij daaraan kunnen bijdragen, bijvoorbeeld met een bijvriendelijke tuin of terras.

Ten tweede werkt de EU momenteel aan het voorbereiden van een nieuw Gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) vanaf 2020. Nederland zet zich in voor de ontwikkeling en toepassing van bijvriendelijke vergroeningsmaatregelen en agrarisch natuurbeheer. Nieuwe vergroeningsinstrumenten kunnen de leefomstandigheden van bestuivers versterken.

Ten slotte heeft Nederland het initiatief genomen om een netwerk van gelijkgezinde landen te vormen, de *Coalition of the Willing on Pollinators*. Het doel daarvan is bijenstrategieën te ontwikkelen, internationaal onderzoek praktisch toepasbaar te maken, van elkaar te leren en elkaar te inspireren. Vijftien landen, ook ver buiten Europa, zijn al lid van deze coalitie.

Hoe gaan we de strategie uitvoeren?

Voor de uitvoering van de strategie beginnen we met de ruim zeventig initiatieven die wij in dit strategieboekje hebben opgenomen. Het zijn concrete plannen van de drieënveertig partners die samen deze strategie hebben opgesteld. Het gaat om activiteiten op verschillende niveaus: lokaal, regionaal, nationaal en internationaal.

Alle partners zetten acties in gang om het gezamenlijke doel te behalen. Daartoe behoren het bewaken van de voortgang, het delen van resultaten en goede samenwerking. Koplopers en hun initiatieven kunnen een inspiratiebron zijn voor velen. Maatschappelijke organisaties richten zich bij uitstek op de burger en consument en dragen daardoor bij aan de bewustwording in de samenleving. Positieve publiekgerichte acties en campagnes zijn hierin zeer bevorderlijk.

De Nationale Bijenstrategie bevat meetbare doelstellingen. De jaren 2023 en 2030 zijn ijkmomenten om te bepalen of de doelen worden bereikt. Elk jaar zullen we de voortgang met elkaar bespreken.

Alle partners zetten acties in gang om het gezamenlijke doel te behalen.

De betrokken overheden kunnen aan de uitvoering van de strategie bijdragen met verschillende instrumenten, zoals communicatie, overleg, financiële ondersteuning, onderzoek en passende regelgeving. Het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) zal de uitvoering van de strategie faciliteren door partijen te verbinden onder andere via jaarlijkse bijeenkomsten, kennis te laten ontwikkelen en door implementatie van de bijenstrategie te bevorderen, ook in het nieuwe Gemeenschappelijke Landbouwbeleid. Ook blijft Nederland een voortrekkersrol spelen in het netwerk van gelijkgezinde landen, de *Coalition of the Willing on Pollinators*.

Nationale Bijenstrategie ‘Bed & Breakfast for Bees’

1. Maatschappelijke urgentie

De mondiale vraag naar voedsel zal de komende decennia sterk toenemen, terwijl er nu al veel wordt gevraagd van de draagkracht van de aarde. Voedselzekerheid is een toekomstbepalende factor. Zo is voedselproductie en -consumptie verantwoordelijk voor ongeveer een derde van de klimaatbelasting en neemt biodiversiteit in onder meer agrarische gebieden sterk af. Bestuiving is noodzakelijk voor meer dan 75% van onze voedselgewassen, met name groenten en fruit en voor meer dan 85% van de wilde planten in de natuur. Uit de recente publicatie van de Intergovernmental Science Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES)[1] en onderzoek van Wageningen University Research (WUR)[2] volgt dat het daarbij niet alleen gaat om gehouden bijen, maar juist ook om de in het wild voorkomende soorten. De IPBES publicatie constateert dat circa 35% van het totaal wereldwijd geproduceerde volume aan voedselgewassen komt van gewassen die afhankelijk zijn van bestuivers; en dat bijen en bestuivers wereldwijd in aantallen en soorten achteruit gaan. In Nederland dreigt voor meer dan de helft van de wilde bijensoorten het gevaar (nationale Rode lijst bijen[3]) dat ze verdwijnen.

Zonder bestuiving en bestuivers, zoals (wilde) bijen, is er op de te bestuiven gewassen minder opbrengst en is de kwaliteit van het voedselproduct onvoldoende. Uit onderzoek van WUR in de teelt van vier fruitgewassen (appel, peer, aardbei en blauwe bes) in Nederland blijkt dat bestuivende insecten samen verantwoordelijk zijn voor 18-68% van de opbrengst en dat de meerderheid van deze bijdrage wordt geleverd door de wilde soorten[4]. Bestuivers zijn ook onmisbaar voor een goed functionerend natuurlijk ecosysteem. Een bestuivingstekort leidt tot minder zaden en vruchten, waardoor de vegetatie achteruit gaat en er mogelijk voedseltekort voor wilde diersoorten, waaronder vogels, zoogdieren en insecten, ontstaat. Ook buiten de voedselproductie moet bestuiving gegarandeerd zijn voor een rijke soortendiversiteit.

2. Maatschappelijke context en samenwerking

De afgelopen jaren is al door veel partijen inspanning geleverd om bijenpopulaties te bevorderen, bijvoorbeeld via het Actieprogramma Bijengezondheid (Kamerstuk 27858, nr. 224) van 2013. In dit kader zijn diverse acties en nieuwe maatschappelijke initiatieven opgepakt en tot uitvoer gebracht, zoals het bijenlectoraat, onderzoek naar weerbare honingbijen, kennisverspreiding over goede imker- en landbouwpraktijken en bijenlinten, veelal met de focus op de honingbij. Inmiddels is gebleken dat het ook niet goed gaat met de wilde bestuivers en is het van belang de inzet te verbreden en te verdiepen naar alle bestuivers. In het najaar van 2016 heeft de Staatssecretaris van het Ministerie van Economische Zaken laten weten samen met maatschappelijke partijen en wetenschappers een Nationale Bijenstrategie te willen ontwikkelen (TK 31532 nr. 174). Deze strategie betreft alle bestuivers met de (wilde) bijen als exponent en uithangbord.

Het Hoofddoel van de Nationale Bijenstrategie is dat bestuivers en bestuiving in 2030 duurzaam bevorderd en behouden zijn. 2030 als stip op de horizon loopt parallel met de *Sustainable Development Goals* van de Verenigde Naties, waarbij we aansluiten bij doel 12: duurzame consumptie en productie en bij doel 15: het behouden van de biodiversiteit.

[1] Summary for policymakers of the assessment report on pollinators, pollination and food production, 2016: https://www.ipbes.net/sites/default/files/downloads/pdf/spm_deliverable_3a_pollination_20170222.pdf

[2] De Groot, G.A., N. Knoben, R. van Kats, W. Dimmers, M. van ‘t Zelfde, M. Reemer, J.C. Biesmeijer & D. Kleijn., 2016. De bijdrage van (wilde) bestuivers aan een hoogwaardige teelt van peren en aardbeien; Nieuwe kwantitatieve inzichten in de diensten geleverd door bestuivende insecten aan de fruitteeltsector in Nederland. Wageningen UR, Alterra-rapport 2716.

[3] Peeters & Reemer 2003. Bedreigde en verdwenen bijen in Nederland (Apidae s.l.). Stichting EIS Nederland.

[4] De Groot, G.A., R. van Kats, M. Reemer, D. van der Sterren, J.C. Biesmeijer & D. Kleijn, 2015. De bijdrage van (wilde) bestuivers aan de opbrengst van appels en blauwe bessen; Kwantificering van ecosysteemdiensten in Nederland. Wageningen UR, Alterra-rapport 2636.

De strategie beschrijft de benodigde extra inzet bovenop (het) bestaand(e) beleid en initiatieven en bundelt deze, voor de periode 2018-2023, om deze doelen te bereiken op zowel nationaal als internationaal niveau. Uitgangspunt daarbij is dat het om een gezamenlijke aanpak voor bestuivers gaat, dus van maatschappelijke partners en overheden. Partijen als het (agrarisch) bedrijfsleven, imkers, terreinbeherende en maatschappelijke organisaties, gemeenten, wetenschappers, burgers en consumenten zijn allen belangrijk om bestuivers te behouden en bevorderen, individueel en in samenwerking.

De inzet voor de bestuivers bestaat in Nederland voor een belangrijk deel uit het in samenwerking met maatschappelijke partners opzetten en uitvoeren van initiatieven. Ook nieuwe initiatieven kunnen gedurende de looptijd van de strategie aanhaken. Internationaal, als lid van de *Coalition of the Willing on Pollinators*, wisselen we kennis en ervaringen uit met andere landen.

3. Streefdoelen van de Nationale Bijenstrategie

Hoofddoel

Het belangrijkste doel van de Nationale Bijenstrategie is dat *bestuivers en bestuiving in 2030 duurzaam bevorderd en behouden zijn*.

Hiervoor is het nodig dat partijen die hier invloed op hebben bijvriendelijk beleid en maatregelen ontwikkelen, rekening houden met bestuivers in aanpalend beleid en zorgdragen voor een bijvriendelijke uitvoering daarvan. Op die manier kan door vele partijen (ook die niet aan de strategie hebben meegeschreven) systematisch en structureel gewerkt worden aan de verbetering van het leefgebied voor alle bestuivers, met oog op het doel van 2030. Regionale aanpak, maatwerk en adequaat beheer zijn hierbij essentieel.

Om het hoofddoel te bereiken worden de volgende meetbare doelstellingen benoemd voor Nederland, die gefaseerd moeten worden bereikt:

- Bevorderen van het aantal bijensoorten met een stabiele of positieve populatietrend volgens Reemer et al. (2012)[5]:
  - In 2023 30% minder soorten met een (sterk) afgenomen trend en 30% meer soorten met een (sterk) toegenomen trend ten opzichte van 2012.
  - In 2030 50% minder soorten met een (sterk) afgenomen trend en 50% meer soorten met een (sterk) toegenomen trend ten opzichte van 2012.
- Bevorderen van de soortendiversiteit van bijen:
  - In 2030 is een significante trend zichtbaar op niveau van heel Nederland dat bijen in verspreiding (areaal) zijn toegenomen ten opzichte van 2012.
- Borgen van efficiënte bestuiving:
  - In 2030 vormt bestuiving in 90% van de gevallen niet langer een beperkende factor in zaadzetting van voedselgewassen en wilde planten.

Dit betekent dat voor het realiseren van het eerder beschreven hoofddoel (wilde) bijen de belangrijkste indicator vormen. De aanname is dat wanneer het goed gaat met de (wilde) bijen in Nederland er sprake is van een verbeterde habitat voor alle bestuivers. Als nulmeting voor de stand in 2018 dient een herberekening van de populatietrends volgens Reemer et al. (2012)[6] op basis van inventarisatiedata tot en met 2017.

[5] Reemer, M., Kleijn, D. & Raemakers, I.P. 2012. Veranderingen in de Nederlandse bijenfauna. – In: Peters, T.M.J., H. Nieuwenhuijsen, J. Smit, F. van der Meer, I.P. Raemakers, W.R.B. Heitmans, C. van Achterberg, M. Kwak, A.J. Loonstra, J. de Rond, M. Roos & M. Reemer. 2012. De Nederlandse bijen (Hymenoptera: Apidae s.l.). – Natuur van Nederland 11, Naturalis Biodiversity Center & European Invertebrate Survey – Nederland, Leiden: 103-107.

Onderliggende doelen op de drie kernthema's

Om de doelstellingen te bereiken ligt de focus op drie thema's, te weten 1) het bevorderen van de ***biodiversiteit*** door burgers, bedrijven en overheden (in publieke/particuliere ruimtes), 2) het verbeteren van de ***wisselwerking tussen landbouw en natuur*** en het verbeteren van het leefgebied van bijen en 3) het verbeteren van de imkerpraktijk en de gezondheid van de ***honingbij.*** Dit vergt inzet en vereist maatregelen en acties op deze drie kernthema's. Vanzelfsprekend bestaat tussen deze thema's verbinding. Het landschap in Nederland is namelijk multifunctioneel en dient vele doelen. Om de doelen binnen deze thema's te kunnen behalen gelden de randvoorwaarden die onder punt 7 worden toegelicht.

Biodiversiteit

Het doel van het bevorderen van de biodiversiteit[6] is het versterken van de leefomgeving van wilde bijen in zowel de groene (plattelands), als de stedelijke omgeving, met als inzet:

- Jaarrond gevarieerd voedselaanbod in stedelijke en buitengebieden.
- Nestgelegenheid vergroten voor bovengronds en ondergronds nestelende soorten.
- Handelingsperspectief bieden voor beheerders van terreinen, infrastructuur en openbaar groen en voor burgers, regionaal c.q. met maatwerk in te vullen.
- Meer aandacht genereren voor meerwaarde van wilde bestuivers voor voedsel en natuur.
- Effecten van genomen maatregelen zowel op landelijk als regionaal niveau volgen, zie hoofddoelstelling. Monitoring met inzet van vrijwilligers en specialisten is daarvoor van belang. Hierbij wordt aangesloten bij bestaande meetnetten en wordt gebruik gemaakt van ervaringen uit initiatieven.
- Bevorderen van andere inrichting en beheer van publieke ruimte, waarin ruimte is voor verkruiding en verbloeming.

Wisselwerking landbouw en natuur

Het doel van het verbeteren van de wisselwerking tussen landbouw en natuur is het creëren van een betere leefomgeving voor bestuivers in de brede agrarische omgeving (o.a. erf, percelen, aangrenzende natuurgebieden of publieke ruimte) en optimalisatie van bestuivingsdiensten in relatie tot de essentiële randvoorwaarden in de landbouwproductie, zoals duurzame gewasbescherming en bemesting. Agrobiodiversiteit is van belang voor de agrarische productie en de omgeving. De inzet is:

- Bevorderen van natuurinclusieve landbouw als een ecologisch en economisch houdbare vorm van voedselproductie[7] en bijvriendelijk agrarisch en (natuur)terreinbeheer. Ook hierbij hoort het vergroten van voedselaanbod en nestgelegenheid.
- De mogelijkheid verkennen om bestaande keurmerken op te plussen met bijvriendelijke maatregelen.
- Handelingsperspectief voor boer en tuinder creëren en bekend maken, bijv. via nieuwe marktconcepten, bewustwordingscampagnes en groen onderwijs.
- Meer aandacht genereren voor de relatie tussen bestuivers en natuurlijke plaagbeheersing/-bestrijding, bijvoorbeeld in functionele agrobiodiversiteit.
- Beperken van de milieulast van gewasbeschermingsmiddelen, conform ingezet beleid van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) in de beleidsnota GGDO[8].

Honingbijen

Het doel ten aanzien van honingbijen (en gehouden bijen) is het vergroten van bijengezondheid en het zorgen voor goede imkerpraktijken, met als inzet:

- Optimaliseren bijenhouderij en imkerpraktijk, bevorderen bijengezondheid, bijv. via bewustwordingscampagnes en kennisoverdracht.
- Ontwikkelen en stimuleren 'weerbare bij', waardoor de honingbij beter bestand is tegen ziekten en plagen.
- Bevorderen jaarrond beschikbaarheid van voedselplanten.
- Optimaliseren samenwerking tussen bestuivingsimker en fruit-/groenteteler.

[6] Onder biodiversiteit verstaan we diversiteit aan soorten, ecosystemen en genen.

[7] Natuurinclusieve landbouw is een vorm van duurzame landbouw en onderdeel van een veerkrachtig eco- en voedselsysteem. Deze maakt optimaal gebruik van de natuurlijke omgeving en integreert die in de bedrijfsvoering. Daarnaast draagt natuurinclusieve landbouw actief bij aan de kwaliteit van diezelfde natuurlijke omgeving. Natuurinclusieve landbouw produceert voedsel en sierteeltproducten binnen de grenzen van natuur, milieu en leefomgeving, met een positief effect op de biodiversiteit.

[8] Nota Gezonde Groei Duurzame Oogst, 14 mei 2013 (Kamerstuk 27858 nr. 146).

Dwarsverbanden op de doelen en inzet

Voor de drie kernthema's zijn de onderstaande dwarsdoorsnijdende onderwerpen van belang.

Kennis

- Kennis bestaat uit ontwikkeling en doorstroming, inclusief (groen) onderwijs. Diverse onderzoeken op het terrein van bestuivers is reeds in gang gezet.
- Kennis is van belang om te weten waar bestuivers behoefte aan hebben. Wat is daarvoor nodig? Inzicht in kosten en baten van maatregelen (efficiëntie en effectiviteit van maatregelen en acties).
- LNV financiert de kennisimpuls Bestuivers. De kennisimpuls richt zich primair op kennis en bewustwording ten behoeve van het duurzaam behouden en bevorderen van bestuivers en bestuivingsdiensten, met een focus op habitatverbetering, zowel in de agrarische omgeving als daarbuiten. De uitvoering is belegd bij een wetenschapsconsortium onder leiding van Wageningen Research. Het onderzoek binnen de kennisimpuls bestaat uit:
  - Ondersteunen van de initiatieven bij het efficiënt vormgeven van hun bijdrage aan bevordering van bestuivers, door te voorzien in de benodigde kennis.
  - Identificeren van succesfactoren in lopende en nieuw te starten initiatieven voor bestuivers en te analyseren hoe huidige knelpunten op te lossen zijn.
  - Ontwikkelen van handvatten om de mate te toetsen waarin (nieuw vorm te geven) initiatieven daadwerkelijk resulteren in een verbetering van het behoud en bevorderen van bestuivers.
  - Meer inzicht genereren in de wijze waarop en de mate waarin generieke maatregelen voor bestuivers een bijdrage (kunnen) leveren aan de bescherming van de minder algemene soorten.
- Voor de honingbij bestaan al kennisprojecten, zie paragraaf 5.
- Aandacht voor bijen en bestuiving in het (groen) onderwijs zal naar verwachting een bijdrage leveren aan de verinnerlijking van bijvriendelijk handelen in land-/tuinbouw en groenbeheer. In het verlengde hiervan is ook het ontsluiten van kennis over bestuivers voor ontwerpers en beheerders van (infrastructurele) werken van belang.
- Wetenschappelijke kennisnetwerken, zoals Super-B, dragen bij aan ontwikkeling en verspreiding van kennis rond bestuivers. (Inter-)Nationaal heeft Naturalis hierin een prominente rol.

Internationale aspecten

- Nederland heeft het initiatief genomen om een lerend netwerk te vormen: de *Coalition of the Willing on Pollinators* (Kamerbrief 31532 nr 174). Het doel daarvan is bijenstrategieën te ontwikkelen, internationaal onderzoek praktisch toepasbaar te maken, van elkaar te leren en elkaar te inspireren.
- Onder meer worden de aanbevelingen uit het IPBES-rapport nationaal praktisch toepasbaar gemaakt in het kader van de Nationale Bijenstrategie. De ervaring die wij in Nederland hiermee opdoen, kunnen we vervolgens delen in de coalitie.

Consument en burger

- Bewustwording en actieve betrokkenheid creëren onder burgers en consumenten over het belang van bestuivers en bestuiving, met als doel gedragsverandering. Denk dan aan het geven van handelingsperspectief en voorlichting.
- Activiteiten in Nederland om deze bewustwording en betrokkenheid te bevorderen. Dit kan onder meer bereikt worden door:
  - Goede (burger)praktijken bekendheid te geven.
  - Voorlichting over nut en noodzaak van bestuiving door de retail.
  - Terugdringen van 'verstening' van tuinen en bevorderen van bijvriendelijke tuin- en terrasinrichting.
  - Stimuleren van actieve inzet van burgers in landschap beherende organisaties en maatschappelijke initiatieven.
  - Betrekken van burgers en scholieren bij onderzoek naar bestuivers en bestuiving.
- Stimuleren van de ontwikkeling van geborgd bijvriendelijke voedselproducten.

(Semi-)overheden

- Op Rijksniveau bevordert LNV het genereren van kennis. Eén voorbeeld is de kennisimpuls bestuivers voor een periode van vijf jaar. Het openbaar maken en delen van de kennis is daarbij cruciaal.
- Bevorderen om overheidsterreinen bijvriendelijk in te richten en te beheren.
- Identificeren van juiste beheermaatregelen om (wilde) bijen te behouden en te bevorderen (handelingsperspectief). Nederland zet zich in voor het bijvriendelijker maken van het GLB, zie hieronder.

Europees Landbouwbeleid

Mogelijkheden voor bijvriendelijke landbouwproductie onder het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) is als onderwerp ondergebracht bij de dwarsdoorsnijdende thema's, omdat het Europees Landbouwbeleid invloed heeft en mogelijkheden kan bieden voor alle kernthema's. Denk aan het EU/NL-honingprogramma, agrarisch natuurbeheer en collectieven.

- De inzet van Nederland met betrekking tot het toekomstig Europees Landbouwbeleid (GLB) na 2020 is erop gericht om meer het accent te leggen op doelgerichte betalingen aan boeren om zo een duurzamere landbouw te bewerkstelligen.
- Het streven is de ontwikkeling en toepassing van bijvriendelijke vergroeningsmaatregelen en agrarisch natuurbeheer, in het GLB te stimuleren en daarmee (agrarisch) ondernemers mogelijkheden te bieden de leefomgeving van bestuivers te verbeteren.
- Om dit te bereiken wordt gedacht aan het volgende:
  - inzetten van GLB-instrumentarium (vergroening) ter bevordering/versterking van bestuivers; meer ruimte voor bijen op boerenbedrijven en in de omgeving;
  - ruimte voor maatwerk bieden.

Inzet is:

- Verkennen van bijvriendelijkheid in het bestaande instrumentarium (pijler 1 en 2).
- De huidige Nederlandse inzet met betrekking tot versterking van biodiversiteit en het instrumentarium is gecommuniceerd (TK 28 625, nr. 247). De volgende stap is de vertaalslag naar realisatie in de praktijk, door politiek, beleid en de sector.

4. Looptijd en activiteiten van de strategie

Om het hoofddoel in 2030 te kunnen bereiken, wordt middels deze strategie met de betrokken partijen in de periode van 2018 tot 2023 ingezet op de verschillende niveaus: van lokaal en regionaal, tot nationaal en internationaal. Het streven is dat na afronding van de strategie vanaf 2023 de doelen voldoende zijn geïmplementeerd door en bij de betrokken en nieuw aangesloten partners en dat er voldoende handelingsperspectief is ontwikkeld, afgesproken en (deels) is toegepast om bestuivers structureel en duurzaam te kunnen blijven bevorderen.

Planning

- Oplevering strategie: eind 2017
- Presentatie: 22 januari 2018
- Nulmeting: 2018, op basis van herberekening met methode Reemer et al.
- Looptijd strategie: 2018-2030, met een tussenstand vóór 2023

(Tussenstand is gestoeld op einde looptijd van de kennisinvesteringsimpuls). In 2022-2023 kan worden bepaald welke aanvullende maatregelen en acties eventueel nodig zijn richting 2030.

5. Positionering van de strategie

De bijenstrategie staat uiteraard niet los van bestaand beleid, lopende acties en maatschappelijke initiatieven, maar sluit hier op aan. De bestaande inzet vormt in principe het kader waarbinnen de strategie uitgevoerd kan worden. Waar nodig en mogelijk kan de strategie die inzet versterken. Daarnaast kan de strategie uitdagen om te vernieuwen en veranderen, denk aan het meer integraal benaderen van een meervoudig maatschappelijk probleem en het mobiliseren van consumenten en burgers.

a) Bestaande initiatieven
Al langer worden er veel goede maatschappelijke initiatieven ontplooid ter bevordering van bestuivers. Denk aan bijenlinten, zaaiacties, Bee Deals en de Green Deal Infranatuur. Deze initiatieven kunnen we beschouwen als voorlopers op deze strategie. In de huidige Nationale Bijenstrategie zetten we in op initiatieven die een integrale, meerjarige beheercomponent kennen.

b) Belangrijke beleidsvelden in relatie tot de bijenstrategie zijn:
- Natuur- en biodiversiteitsbeleid, incl. natuurinclusieve landbouw en het vraagstuk van achteruitgang insecten.
- Kennisbeleid, bijvoorbeeld op de honingbij en groene gewasbescherming.
- Gewasbeschermingsbeleid en de relatie met bestuivers is vastgelegd in de Nota GGDO (Kamerstuk 27858 nr. 146). Verduurzaming staat in deze nota voorop, ook biodiversiteit en bijen maken er onderdeel vanuit. Er zijn daarvoor concrete (tussen-)doelen gesteld. De eerste onafhankelijke tussenevaluatie van het beleid vindt plaats in 2018. Uitkomsten ervan bepalen of er aanvullend beleid nodig is om de voorgenomen doelen in 2023 te behalen. Ook dan is weer een beleidsevaluatie voorzien.
- Beleid honingbijen en bestuiving, incl. bijenlectoraat, surveillance programma honingbijen en honingprogramma.
- Verhouding Actieprogramma/Bijenberaad en Nationale Bijenstrategie, incl. netwerk.
- GLB (vergroening, agrarisch natuurbeheer, collectieven).
- (Water-)beheerbeleid, zoals bloemrijke dijken en dijkbeheer.
- Omgevingsvisie en -wet (infrastructuur en omgeving).

Daarnaast kunnen er beleids- en/of maatschappelijke thema's bestaan die in eerste instantie niet direct gelieerd lijken te zijn aan bijen en bestuivers, maar die wel aanknopingspunten en/of legitimatie kunnen bieden voor de betrokken partijen om binnen de eigen organisatie en verantwoordelijkheid verbinding te leggen met het bevorderen van bestuivers. Gedacht kan worden aan thema's als:
- Schoon water (waterbeleid, emissiebeleid).
- Klimaatadaptatie (klimaatbeleid).
- (Groen)onderwijs.
- Stadslandbouw.

6. Verwachtingen en rollen

Rol en behoefte maatschappelijke partners
Er is veel enthousiasme, betrokkenheid en gevoel van verantwoordelijkheid onder de deelnemende maatschappelijke partijen. De partners zijn bereid acties in gang te zetten om het gezamenlijke doel te kunnen behalen. Daarbij hoort het bewaken van de voortgang, het delen van resultaten en het in samenhang opereren. Door de gezamenlijke aanpak treffen we sneller doel. Koplopers en hun initiatieven kunnen een inspiratiebron zijn voor velen. Maatschappelijke organisaties richten zich bij uitstek op de burger en consument en dragen daardoor bij aan de bewustwording in de samenleving. Positieve publiekgerichte acties en campagnes zijn hierin zeer bevorderlijk.

Rol en behoefte overheid

De betrokken overheden kunnen de activiteiten in de uitvoering van de strategie ondersteunen met verschillende instrumenten, zoals communicatie, overleg, financiële ondersteuning, kennis en onderzoek en passende regelgeving. De betrokken overheden zullen zich inspannen om in afstemming met de partners te bekijken aan welke instrumenten behoefte is en wat de mogelijkheden zijn om deze in te zetten. Ook kunnen overheden zelf initiatieven opstarten.

Rol Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Voor de uitvoering van haar rol ziet het ministerie een aantal taken voor zich. Deze taken bestaan uit het mobiliseren van partijen en genereren van aandacht voor (wilde) bijen, het faciliteren van bijv. de ontwikkeling en verspreiding van kennis en organiseren van bijeenkomsten, verbindingen leggen tussen partijen en trajecten en ten slotte duidelijkheid geven en verwachtingen managen (wat doen we wel/niet).

Andere overheden

Ook andere overheden dragen bij aan de strategie en bevordering van bestuivers, denk aan het Ministerie van Infrastructuur & Waterstaat, Rijkswaterstaat, Staatsbosbeheer, provincies, waterschappen en gemeenten. LNV werkt samen met hen aan de ontwikkeling en uitvoering van de bijenstrategie. De bijdragen vanuit de (andere) overheden ondersteunen en versterken bijvriendelijke maatregelen en initiatieven vanuit de samenleving, als ook in de eigen organisatie.

7. Randvoorwaarden

Om het hoofddoel in 2030 en de benoemde onderliggende doelen van de strategie te kunnen behalen zijn de volgende randvoorwaarden van belang. Met elkaar moeten we deze factoren bewaken, zodat we waar nodig tijdig kunnen bijsturen en in afstemming de goede richting op blijven werken.

Randvoorwaarden voor bereiken doelen bijenstrategie:

1) Langdurige/meerjarige inzet van bijvriendelijke beheermaatregelen, inclusief budget.
2) Kennis over effectieve maatregelen voor bestuivers in een gebied, afgestemd op landschapstype, grondsoort en gebruiksfuncties daarin. Dit vergt bijvoorbeeld inzicht in de juiste combinatie van planten en bestuivers per regio.
3) Voldoende variatie in maatregelen.
4) Beschikbaar maken van kennis om alle partners handelingsperspectief te bieden en het netwerk te voeden.

Ad 1) Borgen van een duurzaam (kwaliteits)behoud van nieuw aangelegde elementen. Meerjarige instandhouding op dezelfde locatie, meerjarig bijvriendelijk beheer en reguliere kwaliteitscheck door de initiatiefnemer zelf met bijsturing waar nodig (een bloemenrand moet vaak om de paar jaar opnieuw worden ingezaaid).

Ad 2) Afstemming van selectie en vormgeving van maatregelen op landschapstype en bijbehorende soortenpoel van bestuivers. Aandacht voor de juiste keuze van zaai/plantmateriaal bij nieuwe aanleg. Goede match van planten en hun bestuivers per regio.

Ad 3) Aandacht voor ruimtelijke samenhang; nestelplek heeft alleen zin in combinatie met nabijheid van voedsel, en andersom. Dit vereist planvorming en dus samenwerking tussen partners op regionaal niveau.

Ad 4) Structurele en periodieke terugkoppeling van resultaten en delen van ervaringen, nationaal en internationaal.

8. Hoe verder?

Na de ondertekening en presentatie van de Nationale Bijenstrategie op 22 januari 2018 gaan de initiatiefhouders en partners (verder) aan de slag met hun initiatieven en acties voor bestuivers om zo het doel te bereiken.

De komende jaren tot 2023 worden er, in ieder geval, jaarlijks “Stand van Zaken Nationale Bijenstrategie” bijeenkomsten gehouden om de voortgang te bespreken en ervaringen uit te wisselen. Het gaat om alle aangedragen initiatieven, de resultaten van het bestuiversonderzoek, de vorderingen op het internationale vlak en het GLB in relatie tot bestuivers.

Met deze actieve aanpak houden we elkaar scherp en bewaken we met elkaar de voortgang en de realisatie van de strategie, zodat we op koers blijven voor 2023 en 2030.

9. Bijlage

In de bijlage van de strategie staan de bij deze strategie betrokken maatschappelijke initiatieven. De hoeveelheid initiatieven toont aan dat er een sterke betrokkenheid is bij het onderwerp. Partners zetten zich in om de genoemde doelen te behalen en willen anderen inspireren ook bij te dragen. Ook buiten deze strategie om wordt op vele niveaus aandacht gevraagd en inzet gepleegd voor bestuivers. Gezamenlijk kunnen we ons doel in 2030 bereiken.

De bijlage met initiatieven is ingevuld langs de drie kernthema’s: biodiversiteit, wisselwerking landbouw en natuur en honingbij. Daarnaast is er een nadere toelichting op de dwarsverbanden: kennis, internationale aspecten en het GLB in relatie tot bestuivers in opgenomen.

Initiatieven Nationale Bijenstrategie

Thema Biodiversiteit

Nederland Zoemt

Initiatiefhouders: Stichting Natuur & Milieu en IVN

Doel

Structureel verbeteren van het voedselaanbod en de nestgelegenheid voor wilde bijen in Nederland. We richten ons vooral op bijvriendelijk beheer bij gemeenten. Daarnaast wordt bijvriendelijk beheer een nieuw vak in de MBO-groenopleiding van Wellantcollege en is er veel aandacht voor bewustwording, bijv. door citizen science activiteiten (burgerwetenschap) en consumentenacties.

Partners

LandschappenNL, Naturalis, Wellantcollege, GDO, Groene Cirkels, Rijkswaterstaat

Status/stand van zaken

lopend initiatief

Duur/looptijd

2017-2010

Mijlpalen

- November 2017: Symposium Bijvriendelijke gemeenten: uitreiking titelborden aan de eerste vijf bijvriendelijke gemeenten.
- 21 & 22 april 2018: Nationale Bijentelling, wordt jaarlijks herhaald.
- Vanaf maart t/m oktober diverse consumentenacties via retailpartners.

Wilde Bijenlinie (onderdeel van Nederland Zoemt)

Initiatiefhouder: LandschappenNL

Doel

Het versterken en structureel vergroten van het nest- en voedselnetwerk voor de wilde bij, door het verbinden van bestaande en creëren van (nieuwe) wilde bijenplekken. Daarbij het vergroten van het besef dat de wilde bij onmisbaar is voor het Nederlandse ecosysteem.

Partners

Natuur en Milieu, Naturalis en IVN in de samenwerking Nederland Zoemt. Onderdeel LandschappenNL is in samenwerking met De Vlinderstichting, NEV, De Natuur- en Milieufederaties en Bijenstichting. Overall partner is de Nationale Postcode Loterij.

Status/stand van zaken

Lopend initiatief

Duur/looptijd

2017-2019

Mijlpalen

Opleveren initiatievenkaart Wilde Bijenlinie, opzetten organiseren Bijenwerkdag 9/10 maart 2018 i.s.m. NLDoet, aanleggen van 300 wilde bijenplekken i.s.m. lokale en provinciale overheden, bewoners en maatschappelijke partners, mede-ontwikkelen en uitvoeren programma bijvriendelijk beheer gemeenten, ontwikkelen cursus voor vrijwilligers bijvriendelijk beheer wilde bijenplek en monitoring, ondersteunen Citizen science i.s.m. Naturalis, middels alle activiteiten bijdragen aan bewustwording van belang van de wilde bij.

Bijenoases, voedsel voor bijen, hommels en vlinders

Initiatiefhouder: Bee Foundation

Doel

- Het creëren van verwondering, bewustzijn en kennis over de samenhang van de bijen met ons door: 250 Bee Events met educatie over (wilde) bijen, voedselrijke vegetaties en relatie landbouw-natuur gericht op bieden handelingsperspectief
- Het realiseren van bijenoases en verbindingsroutes voor bijen, hommels en vlinders met schoon, gevarieerd voedsel van het voorjaar tot het najaar
- Aanleg minimaal 1000 ha bijenoase met meerjarig inheemse kruiden, struiken en bomen
- Educatie bieden aan 250 biotoopbeheerders m.b.t. bijenvriendelijk beheer.

Partners

Radboud UMC, Stoomtram Hoorn Medemblik, The Pollinators, De Bijenkorf e.a.

Status/stand van zaken

Lopend initiatief

Duur/looptijd

2015-2025

Mijlpalen

- Educatie: Symposium Bijen, Bermen en Biodiversiteit, Bij-bewust Betuwe, 500 leerlingen lager- en basisonderwijs.
- Aanleg bijenoases: Arnhem (2), Houten, Stoomtram Hoorn Medemblik, Radboud UMC, The Pollinators-De Bijenkorf.

Bedrijventerreinen voor wilde bijen

Initiatiefhouder: Naturalis Biodiversity Center

Doel

Verbeteren habitat voor en kennis van wilde bijen op bedrijventerreinen
Dit doen we door:

- **Inventarisatie behoefte en mogelijkheden bijvriendelijk beheer** bij bedrijventerreinen. ParkTrust is beheerder van tientallen terreinen en zet BIZ constructies op (Bedrijven Investering Zones). Gezamenlijk bepalen ondernemers van een bedrijventerrein in een BIZ hoe het gebied beheerd wordt. Dit is inclusief het onderhoud van de buitenruimte.
- **Opzetten pilot voor een paar terreinen** (b.v. rond Dordrecht, Leiden, Gouda). Pilot bestaat uit overleg over behoeften en mogelijkheden, invulling vanuit biodiversiteit (bijen, bestuivers), aanvulling vanuit andere diensten (waterberging, recreatie, etc.), maken van plan op basis van biodiversiteitmodellen, kansen en behoeften van bijen en mensen.
- **Monitoring en evaluatie**: meten van toename/afname in aantallen en diversiteit bijen/bestuivers als gevolg van de maatregelen. Dit zou o.a. kunnen m.b.v. burgerwetenschap waarbij werknemers en burgers bestuivers kunnen monitoren.

Partners
Naturalis Biodiversity Center (Kennispartner); ParkTrust (beheerder van bedrijventerreinen), WER (Kennispartner)

Status/stand van zaken
Opstart fase

Duur/Looptijd
2018- tbd

Mijlpalen
- Eind 2017: selectie pilotterreinen in Zuid Holland en verkenning subsidiemogelijkheden.
- 2018: uitvoeren pilot voor 1-2 terreinen (beheermaatregelen, voorspellen voorkomen wilde bijen en inventarisatie, mogelijkheden inbedding terrein in omliggende landschap, verkenning mogelijkheden outreach en burgerwetenschap (o.a. in kader van het postcodeloterij project NL Zoemt).
- 2018: uitwerken plan voor grootschalige aanpak bijvriendelijk maken bedrijventerreinen.
- 2018: contracten en subsidieverwerving t.b.v. verdere uitrol.

Op weg naar een Bijvriendelijk Zeeland

Initiatiefhouder: Platform Bijvriendelijk Zeeland

Doel
Gemeenten en burgers informeren en handvatten geven voor het nemen van acties die ten goede komen van de Bijen. Duidelijk maken dat met een kleine inspanning een hoop kan worden bereikt, denk bijv. aan de keuze voor beplanting, het maaibeheer binnen gemeenten en in de tuinen meer planten/bloemen in plaats van siertegels.

Partners
Poldernatuur Zeeland, ZLTO, NBV, Nederlandse Fruitteelt organisatie (NFO), University College Roosevelt (UCR), Stichting Landschapsbeheer Zeeland (SLZ), Waterschap Scheldestromen en Velt.

Status/stand van zaken
Lopend initiatief

Duur/looptijd
2017 – 2021

Mijlpalen
2017
- Opstellen en opleveren ‘Visie vanuit Platform Bijvriendelijk Zeeland’.
- Opstellen van Notitie Bedreigingen, kansen en maatregelen voor bijen in Zeeland’.
- Zéér geslaagd provinciaal Bijensymposium, op 12 mei 2017, georganiseerd met ruim 120 geïnteresseerde aanwezigen met:
  - Aanbieden van de Visie aan de Provinciale Commissie Groen en Ruimte (PCGR) op 22 juni 2017 op het provinciehuis (Abdij) in Middelburg.
  - Rinus van ’t Westeinde (Voorzitter Poldernatuur Zeeland) biedt de Visie aan gedeputeerde Carla Schönknecht (Natuur en Landschap) van provincie Zeeland.
  - Vanuit enthousiaste ‘startgroep’ komen tot compacte project / stuurgroep die meerdere jaren kan functioneren, mede vanwege zeer beperkte budgetruimte.

2018
- Opstellen meerjarenplanning, zowel qua visie, maar zeker om te komen tot uitvoeringsgerichte initiatieven ten behoeve van bijen en overige insecten.

Groene Cirkel Bijenlandschap

Initiatiefhouder: Provincie Zuid-Holland

Doel

Het terugdringen van de achteruitgang van de wilde bij en het terugdringen van de wintersterfte van de honingbij tot onder de 10%. Dit doel wordt bereikt door:

- het creëren van een sociaal netwerk op basis van gedeelde inspiratie en ambitie;
- het creëren van een ecologisch netwerk ("bijenlandschap") door het sociale netwerk;
- bewustwording en het bieden van handelingsperspectief;
- kennisontwikkeling, monitoring en evaluatie.

Het kerngebied wordt gevormd door het grondgebied van Leiden, Leiderdorp, Zoeterwoude, Alphen aan den Rijn en Zoetermeer.

Partners

Leiden, Leiderdorp, Alphen a/d Rijn, Zoeterwoude, Zoetermeer, Naturalis, Stichting EIS, Wageningen Environmental Research, De Vlinderstichting, De Groene Klaver, Hoogheemraadschap Rijnland, Rijkswaterstaat, Heineken, Bedrijventerrein Grote Polder, Akzo Nobel, Archeon, Stichting Zuid-Hollands Landschap, Staatsbosbeheer, imkers, burgers, Fonds 1818.

Status/stand van zaken

Lopend initiatief

Duur/looptijd

2016 – 2030

Mijlpalen

Programmatische aanpak Groene Cirkel Bijenlandschap (dec. 2017, elk jaar update), goedgekeurd beheersplan en prestatierapport Verified Conservation Area (dec. 2017 resp. elk jaar), uitgevoerde projecten (doorlopend), monitoring bijenstand (elke twee jaar). Concreet resulteert dit in o.a. Bed&Breakfast-gebieden, verbindend landschap, bijen- en vlinderidylles, adviezen helpdesk bijenvriendelijke inrichting, voorbeeldenbrochure bijenvriendelijk beheer, alternatieven voor bestrijdingsmiddelen, kennisdeling in bijeenkomsten.

Wilde bijen en bestuiving bij Landal GreenParks

Initiatiefhouder: Landal GreenParks

Doel

Bevorderen en faciliteren van bijen en andere bestuivers op parken van Landal GreenParks.
Waarbij gasten van Landal worden geïnformeerd over en betrokken bij de gang van zaken rondom bijen en andere bestuivers. Hoe gaat het met de bijen/bestuivers? En wat kunnen burgers doen om bijen en bestuivers te bevorderen en faciliteren?

Dit kunnen we doen door:

- Aanplant van bijenplanten in een selectie van LGP.
- Monitoren van bijen en bestuiving op LGP locaties.
- LGP bezoekers betrekken bij onderzoek en monitoring.
- LGP bezoekers informeren over bijen en andere bestuivers en hun rol in natuur en landbouw en wat ze thuis zelf kunnen doen voor de bijen.

Partners
Naturalis

Status/stand van zaken
Definitie - opstart fase

Duur/looptijd
2018 – tbd

Mijlpalen
- Oktober 2017 – plan van aanpak.
- November 2017– afstemming, afspraken, details, uitwerking.
- December 2017/april 2018 – operationele voorbereiding.
- Eind april 2018 – start.

Idylle: bloemen voor vlinders, bijen en mensen

Initiatiefhouder: De Vlinderstichting

Doel
Vlinders en bijen hebben bloemen nodig om nectar en stuifmeel te kunnen vinden en daarmee te overleven. Daarom legt De Vlinderstichting idylles aan: bloemrijke plekken voor vlinders, bijen en mensen. Met als doel: meer leefgebied voor bijen en vlinders; meer betrokkenheid van mensen bij bijen en vlinders.

Partners
Veel lokale partners en heel veel vrijwilligers. Daarnaast provincies, gemeenten, fondsen en bedrijven, leveranciers van biologisch inheems zaad en aannemers. Dit initiatief is mede mogelijk gemaakt door de Nationale Postcodeloterij.

Status/stand van zaken
De Vlinderstichting heeft de afgelopen jaren met steun van de Nationale Postcodeloterij mensen geholpen werden met het inrichten en beheren van een idyllische plek met veel inheemse bloemen die vlinders, bijen en mensen aantrekt. Mensen uit de wijk zijn actief betrokken bij de plannen, uitvoering, beheer en monitoring. Naast bewoners kunnen ook afdelingen van IVN of KNNV, imkerverenigingen, tuinenclubs en allerlei anderen actief betrokken zijn. Het programma is zeer succesvol en heeft prachtige resultaten opgeleverd.
De Vlinderstichting is door provincies Noord- Brabant en Zuid-Holland en Fonds1818 gevraagd nog 40 idylles aan te leggen in die provincies.
We werken hierin onder andere samen met Groene Cirkel Bijenlandschap, de Groene Motor en IVN. Wij stimuleren ook bewoners in andere provincies om hier zelf mee aan de slag te gaan.

Bron: De Vlinderstichting

Duur/Looptijd
Start in 2013, looptijd nog zeker tot 2021

Mijlpalen
- 2017: 60 idylles bereikt.
- 2018 – 2021: jaarlijks 20 nieuwe idylles extra.
- Droom: elke gemeente zijn eigen idylle.

Green Deal Infranatuur

Initiatiefhouder: De Vlinderstichting

Doel

Vergroten van bewustwording over biodiversiteit in relatie tot de Nederlandse infrastructuur. Het wegnemen van knelpunten om biodiversiteit bij infrastructuur te bevorderen.

Partners

O.a. Waterschappen Vallei en Veluwe, Aa en Maas, Rivierenland en Rijn en IJssel, Hoogheemraadschappen Hollands Noorderkwartier en Rijnland, provincies Noord-Holland en Noord-Brabant, gemeente Tilburg, ProRail, Nederlandse Gasunie, TenneT Holding, Vitens, ENGIE Infra & Mobility, Heijmans, Arcadis, Sweco.

Status/stand van zaken

Op 1 april 2016 hebben bovengenoemde organisaties de Green Deal Infranatuur ondertekend met als doel: vergroten van bewustwording over biodiversiteit in relatie tot de Nederlandse infrastructuur. De organisaties zetten gezamenlijk hun ervaring en kennis in om biodiversiteit in hun eigen werkgebied vanzelfsprekender te maken. Op deze manier kan de infrastructuur een grote betekenis krijgen voor een duurzamere leefomgeving waar mens en natuur beide voordeel van hebben.

Duur/Looptijd

2016 - 2019

Mijlpalen

- 2018: flexibiliteit vergroten voor investeringen buiten de kernactiviteiten op het gebied van biodiversiteit buiten.
- 2018-2019: vanzelfsprekend mee koppelen van biodiversiteit in infrastructurele projecten, door onder andere het aanreiken van handvatten voor aanbestedingen, ontwikkelen van businessmodellen en ontwikkelen van keurmerk voor bermbeheer.
- 2019: keurmerk voor bermbeheer implementeren bij infrabeheerders.

Bron: De Vlinderstichting

Mijn berm bloeit!

Initiatiefhouders: FLORON en De Vlinderstichting

Doel

Voor planten en vlinders vormen bermen een belangrijk leefgebied. Veel mensen zijn zich daarvan bewust en zo krijgt FLORON de laatste jaren veel verontrustende signalen over de snelle achteruitgang van karakteristieke planten van schrale bermen. Met het project 'Mijn berm bloeit!' willen FLORON en De Vlinderstichting bereiken dat beheerders en burgers weten hoe het met bermen is gesteld, en wat ze daar eventueel aan kunnen verbeteren. Uiteraard zijn bloeiende bermen ook een belangrijk leefgebied voor andere bestuivende insecten, zoals bijen en zweefvliegen.

Partners

Naast FLORON en De Vlinderstichting heel veel vrijwilligers, waaronder veel plantenexperts die de kruidenrijkdom van bermen in kaart brengen en insectenliefhebbers, die doorgeven welke vlinders en bijen zij in de berm zien.

Status/stand van zaken

Start in mei 2017, inmiddels zijn meer dan 1000 bermen in kaart gebracht. Daarbij is aangegeven wat de 'nectarindex' van de berm is.

Bron: De Vlinderstichting

Duur/Looptijd

2017 - 2020

Mijlpalen

- Eind 2017: nectarindex berekend voor > 1000 bermen.
- Eind 2018: nectarindex berekend voor > 2500 bermen.
- Eind 2018: 1000 bermen beoordeeld (goed/matig/slecht) door het grote publiek.

Levende tuin

Initiatiefhouders: NL Greenlabel en VHG

Doel

De initiatiefnemers van De Levende Tuin stimuleren mensen om hun omgeving tot leven te brengen: minder bestrating en meer bloemen, planten en ander groen. Groen is van onschatbare waarde: het geeft inspiratie, plezier en ontspanning, groen zuivert de lucht, is goed voor je gezondheid en helpt ons tegen wateroverlast. Groen verhoogt de kwaliteit van ons leven en verbetert het milieu. Groen levert meer leefgebied op voor bijen, vlinders en andere dieren, een klimaatbestendiger inrichting en meer betrokkenheid van mensen bij een natuurvriendelijke tuin.

Partners
De levende tuin is een initiatief van meerdere organisaties die het Manifest van de levende tuin hebben ondertekend. Dit zijn zowel tuinorganisaties (o.a. Tuinbranche Nederland, Groei&Bloei), hoveniers en adviseurs (o.a. VHG, NL Greenlabel) als natuurorganisaties (o.a. Vogelbescherming, De Vlinderstichting), en heel veel vrijwilligers. Daarnaast provincies, gemeenten, fondsen en bedrijven, leveranciers van biologisch inheems zaad en aannemers.

Status/stand van zaken
De verschillende partners dragen op diverse wijzen bij aan de doelstelling. Concreet voorbeeld:
Het concept is omarmd door de tuincentra. Zij hanteren vijf thema's: water, vogels, vlinders, bijen en de eetbare tuin. Rond elk van deze thema's is er jaarlijks een maand lang extra aandacht in het tuincentrum.

Duur/Looptijd
Op 7 oktober 2015 is het Manifest De Levende Tuin met de eerste 10 partijen getekend, waaronder ook het toenmalige Ministerie van EZ. Regelmatig zijn er nieuwe partijen die aanhaken en ondertekenen. De Levende Tuin is een beweging. Het zorgt ervoor dat we anders gaan denken over bestrating, waterafvoer, dieren en beplanting. Iedereen kan meedoen. Het zijn kleine dingen die het verschil maken. Alle handelingen samen zorgen voor een grote, echte verandering: een beter evenwicht tussen stad en natuur.

Landelijk Meetnet Vlinders
Initiatiefhouder: De Vlinderstichting

Doel
Het verzamelen van actuele informatie over de veranderingen in de vlinderstand, om voor- en achteruitgang van de vlinderstand in het algemeen en van de verschillende soorten te kunnen volgen. Daarmee kunnen we analyses doen naar de oorzaken van voor- en achteruitgang. De trends geven een goede eerste indicatie hoe het met de insecten in Nederland gaat.

Partners
Netwerk Ecologische Monitoring, Ministerie van LNV, CBS, 1000 vrijwilligers

Status/stand van zaken
Lopend initiatief sinds 1990

Duur/looptijd
Doorlopend

Mijlpalen
Jaarlijks het Jaarverslag 'Vlinders en libellen geteld'; basis voor Balans van de Leefomgeving (PBL), Living Planet Report (WNF), en vele andere publicaties en rapportages.

Bron: De Vlinderstichting

Landelijke monitoring bijen en bestuivers

Initiatiefhouders: EIS Kenniscentrum insecten en De Vlinderstichting

Bron: De Vlinderstichting

Doel
Verdere uitrol van monitoring van bijen door gecombineerde inzet van vrijwilligers en specialisten. Doel is het bepalen van de landelijke en provinciale trend van bijen en de impact van de verschillende beheermaatregelen. Dit willen wij doen door het opzetten van een vrijwilligersnetwerk voor monitoring van goed herkenbare soorten (o.a. hommels) en het uitvoeren van een gerichte monitoring met inzet van specialisten.

Partners
Naturalis, WUR en CBS

Status/stand van zaken
Lopend initiatief

Duur/looptijd
2018 - 2023

Mijlpalen
2018: methoden voor landelijke monitoring vastgelegd en opgenomen binnen net Netwerk Ecologische Monitoring.
2020: netwerk van vrijwillige monitoring dekkend over Nederland.
2023: Eerste ronde landelijke monitoring geheel uitgevoerd, eerste trends beschikbaar.

Bijensymposia

Initiatiefhouder: Citaverde College en vanaf 1 januari 2018 een gemeente uit Limburg, roulerend, te beginnen met Venraij en Horst a/d Maas in 2018

Doel
In het belang van bijengezondheid in Limburg een verklaring opstellen en partijen interesseren om het convenant te ondertekenen en daarna uit te voeren. Op het eerste Bijensymposium, oktober 2015, hebben 21 partijen een convenant ondertekend en hiermee de intentie uitgesproken het convenant uit te voeren.

Partners
CITAVERDE College, Imkervereniging Horst ad Maas, Toverland, BTL Nederland, Landschap Horst aan de Maas, Provincie Limburg, Mertens en Kenniscentrum Natuur en Leefomgeving.

Status/stand van zaken
Sinds 2015 een jaarlijks evenement in Limburg en roulerend over de gemeenten.

Duur/looptijd
Continu (1 dag per jaar)

Mijlpalen
Jaarlijks een Bijensymposium.

Bijengezondheid bij Toverland

Initiatiefhouder: Citaverde college en Kenniscentrum Natuur en Leefomgeving (KCNL)

Doel
Hoe versterk ik de biodiversiteit en de aantrekkelijkheid van mijn attractiepark zonder dat de bezoekers last hebben van stekende insecten? Welk bloemenmengsel kan ik het beste inzaaien in relatie tot een lange bloeiboog? Biodiversiteitsonderzoek bij Toverland naar de mogelijkheden voor bestuivers en bijen om jaarrond voedsel te kunnen halen. Op basis van deze inventarisatie een advies opstellen ter verbetering en een plan om dit advies uit te voeren in een concrete situatie bij Toverland.

Partners
Toverland en BTL Advies

Status/stand van zaken
Lopend initiatief

Duur/looptijd
2016 –

Mijlpalen
- Rapportage en plan opgeleverd.
- Toverland gaat bij de geplande uitbreiding in 2017-2018 de aanbevelingen gebruiken bij de uitbreiding van het attractiepark. Toverland heeft nu een project om de uitbreiding van 70.000 M2 uit te voeren met speciale aandacht voor de bloeiboog van bestuivers en bijen in de vorm van Bed & Breakfast.

Convenant Bijengezondheid in Limburg

Initiatiefhouder: Citaverde college

Doel
In het belang van bijengezondheid in Limburg een verklaring opstellen en partijen interesseren om het convenant te ondertekenen en daarna uit te voeren. Op het eerste bijensymposium, oktober 2015, hebben 21 partijen een convenant ondertekend en hiermee de intentie uitgesproken het convenant uit te voeren.

Partners
Imkervereniging Horst e.o., Provincie Limburg en Kenniscentrum Natuur en Leefomgeving

Status/stand van zaken
Lopend initiatief

Duur/looptijd
2015 en verder

Mijlpalen
- 21 Limburgse partners hebben het document ondertekend.
- Jaarlijks wordt er een Bijensymposium georganiseerd waar alle partijen verantwoording af leggen over de resultaten uit het convenant per convenantpartner.

Bee deals

Initiatiefhouder: CLM Onderzoek en Advies

Doel
Doen aangaan van wederzijdse afspraken (deals) tussen keten- en gebiedspartijen over concrete bijvriendelijke maatregelen: bieden van voedsel door het jaar heen, bieden van nestgelegenheid en bijvriendelijke omgang met gewasbeschermingsmiddelen.

Partners
Jumbo Supermarkten, The Greenery, Jansen-Dongen, de gemeenten Oss, Deventer, Alphen aan den Rijn, de Stuurgroep Kromme Rijnlandschap, de waterschappen De Dommel, Brabantse Delta, Aa en Maas, Rijnland, Stichtse Rijnlanden, Rivierenland, Drents Overijsselse Delta en Scheldestromen, Brabant Water, Dunea, Provincie Brabant, Provincie Zuid-Holland, Stichting Van der Hucht de Beukelaar en de Triodos Foundation.

Status
Lopend initiatief

Duur/looptijd
2014 - 2018 (wellicht langer)

Mijlpalen
- 2015: 5 Bee Deals gesloten, waarvan 1 in keten- en 4 in regioverband.
- 2017: 10 Bee Deals gesloten, waarvan 2 in voedselketenverband en 8 in regioverband.

Bee deal Buulder Aa

Initiatiefhouder: Brabant Water, gefaciliteerd door CLM en Food4Bees

Doel
Het bevorderen van het leefklimaat van de bijen en andere wilde bestuivers, onder andere door het maken van afspraken over de inrichting van akkerranden en natuurterreintjes langs de Buulder Aa met bijenhotels, bloeiende mengsels en bomen/heesters.

Partners
Brabant Water, Waterschap de Dommel, gemeente Cranendonck, imkervereniging 't Wilgenroosje, agrarische natuurvereniging Land van Cranendonck en enkele akkerbouwers en loonwerkers.

Status/stand van zaken
Lopend initiatief

Duur/looptijd
2016 en verder

Mijlpalen
Het drinkwatergebied 'Buulderbroek' van Brabant Water is ingezaaid met bloemrijke zaadmengsels, ondanks de zeer natte grond in het waterwingebied. Verder staan er op het terrein soorten als schietwilg, zwarte bes en Europese vogelkers die vroeg in het voorjaar bloeien en voedsel zijn voor de bij.

Bee deal Bommelerwaard

Initiatiefhouder: Dunea, gefaciliteerd door CLM en Food4Bees

Doel
Het bijdragen aan het verbeteren van de leefomgeving van bijen door het nemen van maatregelen op het gebied van voedselaanbod voor bijen, de nestgelegenheid en wijs gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in de Gelderse Bommelerwaard. Concreet leidt dit tot afspraken over onder meer bijvriendelijk dijkenbeheer, bermbeheer, nieuwe standplaatsen voor imkers, bloemrijk terreinbeheer en publiekscommunicatie.

Partners
Dunea, Waterschap Rivierenland, de gemeenten Maasdriel en Zaltbommel, de bijenhoudersvereniging Bommelerwaard en een groep fruittelers in de Bommelerwaard.

Status/stand van zaken
Lopend initiatief

Duur
2016 en verder

Mijlpalen
De aanplant van een winterlinde, oftewel een echte 'bijenboom', op het terrein van Dunea was de eerste gezamenlijke en symbolische bijvriendelijke actie.

Bee deal Oss

Initiatiefhouder: Brabant Water, gefaciliteerd door CLM en Food4Bees

Doel
Het verbeteren van de biotoop van bijen en honingbijen door middel van afspraken over de inzaai van bloemenmengsels, de plaatsing van bijenhotels en bijenkasten en een wijs en bijvriendelijk gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Sommige veehouders experimenteren tevens met bloeiende klaver in hun grasland.

Partners
Brabant Water, Waterschap Aa en Maas, gemeente Oss en telers rond het grondwaterbeschermingsgebied Lith.

Status/stand van zaken
Lopend initiatief

Duur/looptijd
2015 en verder

Mijlpalen
Uit onderzoek bij een melkveehouder blijkt dat hommels goed gedijen op grasland waar klaver is gezaaid. Dit is veelbelovend omdat het op eenzijdige agrarische landschappen voor bijen vaak moeilijk is om voedsel en nestgelegenheid te vinden. Hier kan grasklaver een uitkomst bieden. Tijdens een workshop 'Wilde bijen, kruiden en veehouderij' in de zomer van 2016 – georganiseerd door CLM – werd aan veetelers overgebracht hoe ze de wilde bij kunnen helpen, onder andere door het planten van een kruidenrijk grasland.

Burgerinitiatief Food4Bees

Initiatiefhouder: Stichting Food4Bees

Doel

Het ontplooien en ondersteunen van activiteiten met het oog op behoud en uitbreiding van natuurlijk leefmilieu voor pollen- en nectaretende insecten.

Partners en ambassadeurs

De Vlinderstichting, Waterschap De Dommel, Brabantse Milieufederatie, provincie Noord Brabant, ZLTO, HAS hogeschool, Nederlandse BijenVereniging.

Status/stand van zaken

Food4Bees werkt volgens het principe van celvermeerdering. Per regio wordt een cel opgericht die lokale initiatieven neemt. Als een regio voldoende organisatiekracht heeft dan assisteert de Stichting bij het opzetten van een nieuwe kring (http://www.food4bees.com/PROJECTEN).

Duur/looptijd

Lopend initiatief

Bevorderen eigen terreinen bijenvriendelijker in te richten en te beheren

Initiatiefhouder: Waterschap De Dommel

Doel

Versterken biodiversiteit en bewustwording medewerkers Waterschap.

- Bij aanleg EVZ wordt rekening gehouden met aanplant om voedselaanbod gedurende de hele vliegperiode van bijen (feb-okt) te verbeteren.
- Inzaaien van kruidenrijk en bloeiend grasland langs waterlopen/overhoekjes en op rwzi-terreinen (jaarlijks ongeveer 5 ha).
- Aangepast maaibeheer (na zaadzetting; het beheer is afgestemd op bloemen ed. en vastgelegd in Beheer- en Onderhoudsplannen van rwzi terreinen).
- Monitoring ingezaaide akkerranden en bermen. In de zomer van 2016 is een monitoringsonderzoek (50 locaties) uitgevoerd naar de effectiviteit bloemrijke bijenmengsels.
- Plaatsen bijenhotels (rwzi Soerendonk, Biest Houtakker en kantoortuin Boxtel, rwzi Tilburg Noord (voornemen).
- Aanleg voedselbos Den Food Bosch en kantoortuin Boxtel (voornemen).

Status/stand van zaken

Lopend initiatief

Duur/looptijd

2013 -

Mijlpalen

- 2018: plaatsen insectenhotel terrein Tilburg Noord/energiefabriek.
- Winter 2017-2018: aanplant voedselbos.

Bloemrijke dijk

Initiatiefhouder: Waterschap De Dommel

Doel
De algemene doelstelling van de onderscheiding is de bevordering van Bloemrijke Dijken in Nederland. Watergraaf Peter Glas wil dat de komende jaren meer en meer dijken in Nederland in het voorjaar en de zomer bekleed zijn met een bloemrijke vegetatie. De “Flowerpower Dijk” ofwel de “Bloemrijke Dijk” moet worden gestimuleerd. Om dit vorm te geven heeft Peter Glas een onderscheiding in het leven geroepen Pro Flora et Securitate. Tot nog toe zijn een aantal dijken/waterschappen gehonoreerd met de onderscheiding.

Partners
Onderscheiding ontvangen Stichtse Rijnlanden, Wetterskip Friesland, Aa en Maas

Status/stand van zaken
Lopend initiatief

Duur/looptijd
Jaarlijks vanaf 2016 -

Meerjarenprogramma Bijenimpuls voor Brabant

Initiatiefhouder: Provincie Noord Brabant

Doel
Het doel van het Meerjarenprogramma is het leefgebied van de bij te verbeteren en kennis te ontwikkelen. Daarmee wordt de economische en ecologische functie van de bij versterkt.

Partners
BMF, Brabants Landschap, Brabants Particulier Grondbezit, Brabantse Waterschappen, HAS Den Bosch, Nederlandse Bijenvereniging, Provincie Noord-Brabant, St. Food4Bees, De Vlinderstichting en ZLTO.

Status/stand van zaken
Een brede coalitie van partijen die het Meerjarenprogramma hebben onderschreven, neemt de uitvoering ervan voor rekening. Een werkgroep, samengesteld uit deze partners, zal de voortgang bewaken en de jaarlijkse prestaties monitoren. Accent voor waterschappen in dit programma ligt op pijler 1 (terugdringen gewas-beschermingsmiddelen- via lopend programma ‘Schoon Water voor Brabant’) en pijler 3 (voedselaanbod en biodiversiteit).

Duur/looptijd
2015 tot 2018

Mijlpalen
Met de uitvoering van het Meerjarenprogramma Bijenimpuls voor Brabant is een provinciale investering gemoeid van in totaal €750.000.

Bijenkasten op terrein Oasen

Initiatiefhouder: Oasen

Doel
Het bevorderen van de biodiversiteit door het terrein achter het kantoor in Gouda beschikbaar te stellen voor een bijenhouder, om het terrein zo natuurvriendelijk mogelijk te maken.

Partners
Oasen, bijenhoudster mevr. Bruinsma

Status/stand van zaken
Lopend initiatief

Duur/looptijd
2015 en verder

Mijlpalen
Sinds de start van het project staan er 4 bijenkasten met 4 bijenvolken die af en aan vliegen. Een bijenvolk bestaat uit één koningin, tussen de 30.000 en 70.000 werksters en 500 tot 900 darren.

Prachtlint

Initiatiefhouder: Stichting Blauwzaam

Doel
Onder andere door middel van percelen die bij- en vlindervriendelijk worden ingericht, er samen voor zorgen dat er een vlinder- en bijenlint ontstaat van bloemrijke kades en bermen dat loopt van Alblasserdam tot Leerdam, om op deze manier de biodiversiteit te versterken. Naast doelen t.b.v. de biodiversiteit streeft Prachtlint naar realisatie bij mensen zelf dat zij kunnen bijdragen aan het realiseren en beheren van natuur in de eigen leefomgeving.

Partners
Vele deelnemende partijen zoals Oasen, Waterschap Rivierenland, Provincie Zuid-Holland, Samenwerkende Gemeenten Alblasserwaard Vijfheerenlanden

Status/stand van zaken
Lopend initiatief

Duur/looptijd
2015 (beheerconvenant getekend) en verder, voorafgegaan door pilotprojecten

Mijlpalen
Het toevoegen van 5 natuurgebieden aan het Prachtlint door Oasen, waaronder De Steeg bij het zuiverings-station in Langerak.

Project Bijenimpuls in Limburg

Initiatiefhouders: Provincie Limburg en Plattelandscoöperatie

Doel

Aanleg van 60 bijenoases/bijenweiden. Samen met "juist andere doelgroepen" per dorp een oase/hotspot aanleggen, die het belang van biodiversiteit, (wilde) bijen en vlinders als kapstok-soorten onder de aandacht brengt en mensen oproept om zelf iets te ondernemen. Naast de oase ook in het dorp mensen benoemen/herkenbaar maken als vaandeldrager van het gedachtegoed achter deze Bijenoase. Dus naast de fysieke plek ook mensen, scholen, agrariërs verbinden en aanzetten om meer te doen i.h.k.v. bijen en biodiversiteit.

Partners

Plattelandscoöperatie (aansturing en begeleiding), dorpsraden, imkers, scholen, agrariërs, Provincie Limburg

Status/stand van zaken

Lopend initiatief (fase 2)

Duur/looptijd

2016-2018

Mijlpalen

- fase 1; aanleg van 10 bijenoases, is uitgevoerd.
- 60 bijenoases in 60 kernen aangelegd.

Bollen voor bijen

Initiatiefhouder: Koninklijke Algemeene Vereeniging voor Bloembollencultuur (KAVB)

Doel

Het aanbieden van jaarrond gevarieerd voedsel in steden in buitengebieden door het stimuleren van planten van bijvriendelijke bloembollenmengsels in tuinen en in openbaar groen.

Partners

De KAVB met haar leden die actief zijn op het gebied van de handel in bloembollen; initiatieven met verschillende maatschappelijke organisaties.

Status/stand van zaken

Lopend initiatief

Duur/looptijd

2012 - 2030

Mijlpalen

- 2012 Lancering eerste bijvriendelijke bloembollenmengsel door bloembollenbedrijf JUB Holland in samenwerking met de Nederlandse BijenhoudersVereniging
- 2015 Beplanting van Parkbos de Haar door de KAVB en Vereniging Natuurmonumenten
- 2017 Planten van een bijenlint in Almere onder de hoogspanningslijnen van TenneT door de KAVB en de gemeente Almere
- 2018 e.v. Jaarlijkse plantactie van de KAVB en een maatschappelijke partner

Ecologisch wegbermbeheer

Initiatiefhouder: Provincie Limburg

Doel

Provincie Limburg en een aantal gemeenten passen wegbermbeheer toe dat gericht is op meer bloemrijkheid. Een proces dat langzaam tot resultaat komt en bewustzijn creëert, waardoor ook anderen het voorbeeld zien van een extensiever en bijvriendelijker maaibeheer.

Partners

Provincie Limburg, gemeenten

Status/stand van zaken

Lopend initiatief sinds 2016, als uitwerking Bijenconvenant Limburg

Duur/looptijd

Doorlopend

Mijlpalen

Eerste herziening maaibeleid per 2017, waarbij er nog veel meer kansen zijn om het beleid verder te vervolmaken gericht op de bijen.

Diverse maatregelen gemeenten

Initiatiefhouders: Lokale groene organisaties

Doel

Naast meer ecologisch/bijenvriendelijk wegbermbeheer o.a. ook:

- inzaaien braakliggende terreinen met bloemenmengsels;
- bijenvriendelijk groenbeheer en aanplant in gemeentelijke plantsoenen, borders, gazons, parken e.d.;
- bijenvriendelijk beheer van natuurterreinen;
- plaatsing bijen/-insectenhotels bij scholen en openbare ruimte;
- bieden van aanvullende nestgelegenheid (bv. oude muren);
- overleg en samenwerking;
- educatie/voorlichting (lesprogramma's, informatieborden, excursies e.d.);
- bijdragen aan onderzoeken.

Partners

Gemeenten, IVN, Centrum voor Natuur en Milieu Educatie, Landschap Horst ad Maas, Stichting Groengroep Sevenum, imkers, scholen e.a.

Status/stand van zaken
Lopend initiatief

Duur/looptijd
Doorlopend

Mijlpalen
Jaarlijks vele terreinen die ingezaaid worden.

2020 pesticidevrij

Initiatiefhouder: Velt, de Vereniging voor ecologisch leven en tuinieren

Doel
Met een vijf jaar durende campagne in Nederland en België wil Velt het pesticidegebruik door particulieren drastisch terugdringen, zodat in 2020 zoveel mogelijk buurten pesticidevrij zijn, gezonder gaan worden, met meer biodiversiteit. Bijen en andere bestuivers zullen niet meer vergiftigd worden door onoordeelkundig pesticidegebruik.

Er zijn drie actielijnen in deze campagne:
- De website www.2020pesticidevrij.nu en ander communicatiemateriaal roept het brede publiek op tot gedragsverandering en biedt veel informatie over de alternatieven voor pesticiden. Op de website kan men meewerken aan de 'grootste pesticidevrije tuin van Europa' en een bordje 'Ik tuinier met respect voor plant en dier' aanvragen.
- Tuincentra vragen we om te stoppen met pesticideverkoop en in plaats daarvan alternatieven aan te bieden.
- Aan de overheid vragen we een verbod op verkoop aan en gebruik van pesticiden door particulieren.

Partners
In Nederland: Brabantse Milieufederatie, de waterschappen De Dommel, Aa en Maas, Brabantse Delta en Scheldestromen, Schoon Water Zeeland, RIWA-Maas, Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

Status/stand van zaken
Lopend initiatief

Duur/Looptijd
2016 – 2020

Mijlpalen
- Velt ecotuindagen, eerste weekend van juni:
  in 2018 tonen 75 ecologische tuinen het resultaat van hun pesticidevrij beheer
- Campagnethema's:
  - 2016: algemene sensibilisering
  - 2017: onkruiden
  - 2018: gazon
  - 2019: bloembollen
- Communicatiematerialen:
  - 2017: gratis brochure
  - 2018: app Tuintalent

Zorgen dat de vele in de bodem nestelende soorten wilde bijen een plek vinden

Initiatiefhouder: Staatsbosbeheer

Doel

De meeste soorten wilde bijen nestelen in de grond. (Bijna) kale bodems zijn voor deze soorten erg belangrijk. De zeldzame zilveren zandbij kan zelfs in los zand een nestgang graven en terugvinden. Staatsbosbeheer zorgt er voor dat deze kale bodems opnieuw ontstaan en blijven bestaan. Ook onverharde wandel- en ruiterpaden, vooral de randen, kunnen een belangrijke nestelplek zijn. Naast bijen profiteren ook sprinkhanen hiervan om hun eieren te leggen en dagvlinders warmen er graag op.

Partners

Natuurherstel, natuurontwikkeling en PAS-maatregelen bieden koppelkansen voor aanleg en herstel van nestlocaties voor wilde bijen.

Status/stand van zaken

Lopend initiatief

Duur/looptijd

Doorlopend

Mijlpalen

- 2018: Uit de binnenkort verschijnende herziene Rode lijst moet duidelijk worden of het natuurherstel in de afgelopen jaren ook voor wilde bijen goed heeft uitgepakt. SBB zal op basis hiervan bezien of er ook handvatten geleverd kunnen worden voor een mogelijke koppeling met de recent gestarte PAS-maatregelen.
- 2018: organiseren van een veldwerkplaats voor bodemnestelaars.

Coalition of the Willing on Pollinators (15 landen)

Initiatiefhouder: Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Doel

De Coalition of the Willing tot een internationaal lerend netwerk maken met – landelijke – bestuivers-strategieën als resultaat door van elkaar te leren en kennis te delen. Nederland is initiatiefnemer en geeft in de opstartfase de ondersteuning voor het netwerk vorm.

Partners

15 landen uit de Coalition of the Willing on Pollinators: België, Denemarken, Duitsland, Ethiopië, Finland, Frankrijk, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Peru, Slovenië, Slowakije, Spanje, Uruguay en het Verenigd Koninkrijk.

Status/stand van zaken

Opstartfase

Duur/looptijd
Opstartfase januari 2018 t/m functionerend netwerk juni 2019 (1,5 jaar)

Mijlpalen
- Medellín, maart: contouren samenwerkingsvorm, hoofdlijnen communicatie outreach, ondertekenen meer landen.
- CBD COP 18, november: ondersteunende functie bureau vaststellen, verder verbreden en vieren.

Faciliteren uitvoering Nationale Bijenstrategie

Initiatiefhouders: Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Doel
Na de ondertekening en presentatie van de Nationale Bijenstrategie op 22 januari 2018 gaan de initiatiefhouders en partners (verder) aan de slag met hun initiatieven en acties voor bestuivers om zo het doel te bereiken. De komende jaren tot 2023 worden er, in ieder geval, jaarlijks "Stand van Zaken Nationale Bijenstrategie" bijeenkomsten gehouden om de voortgang te bespreken en ervaringen uit te wisselen. Het gaat om alle aangedragen initiatieven, de resultaten van het bestuiversonderzoek, de vorderingen op het internationale vlak en het GLB in relatie tot bestuivers.

Partners
Alle huidige en in de toekomst mogelijk ook nieuwe partners van de Nationale Bijenstrategie.

Status/stand van zaken
Lopend initiatief

Duur/looptijd
2017 - 2030

Mijlpalen
- Kennis genereren via bijvoorbeeld de investeringsimpuls bestuivers.
- Mobiliseren van partijen en aandacht genereren voor bestuivers (inclusief andere overheden).
- Faciliteren (bv. kennis laten ontwikkelen, bijeenkomsten organiseren, overzicht bieden).
- Verbinden (partijen en trajecten bij elkaar brengen, zoals het afstemmen tussen bijenstrategie en Deltaplan Biodiversiteitsherstel groene ruimte van Nederland).
- Duidelijkheid geven en verwachtingen managen (wat doen we wel/niet).
- Inzet op het internationale 'toneel', binnen de EU en mondiaal.

Initiatieven Nationale Bijenstrategie

Thema Wisselwerking Landbouw en Natuur

Bayer Forward Farming

Initiatiefhouder: Bayer

Doel

Bayer Forward Farming werkt aan verduurzaming van de landbouw en zoekt hier de dialoog over met boer en burger. Versterking van geïntegreerd telen (voorkomen, diagnose, genezen) en verantwoord werken (veilige producten, emissiearm en oog voor de omgeving) vormen de basis. De kansen die kennis en innovatie hiervoor bieden willen wij benutten. Wij richten ons daarbij in Nederland o.a. op het bieden van praktische handvatten voor behoud en bescherming van biodiversiteit, werken met de natuur in de landbouw (bodemgezondheid, bestuiving en natuurlijke plaagbestrijding) en het verbeteren van de milieukwaliteit door het reduceren van emissies van erf en veld. Met hulp van Bayer BeeCare demonstreren wij kennis en techniek voor de gezondheid van honingbijen.

Partners

Forward Farming is een duurzaamheidsplatform waar duurzaamheid in de praktijk wordt gebracht, de dialoog wordt aangegaan met boer en burger en samenwerking wordt gezocht met diverse partijen waaronder bedrijven, kennisinstellingen, overheden en maatschappelijke organisaties.

Status/stand van zaken

In 2017 is Bayer Forward Farming met de ForwardFarm '*Het Groene Hart*' in Abbenes officieel van start gegaan in de akkerbouw in Nederland. In 2018 hopen wij uit te breiden naar de fruitteelt.

Duur/looptijd

Dit project heeft geen einddatum

Mijlpalen

Wij streven er naar om jaarlijks op de Forward Farm met 1500 bezoekers stil te staan bij handelingsperspectieven voor verduurzaming. Daarnaast is het streven om middels specifieke trainingen en algemene spuitlicentiebijeenkomsten jaarlijks minimaal 2000 personen, actief in de agrarische sector, van praktische informatie over verduurzaming te voorzien.

Meer natuur voor Pittig Fruit

Initiatiefhouder: Natuurrijk Limburg

Doel

Versterking biodiversiteit en economische zekerheid in intensieve fruitregio's. De herintroductie van wilde bijen bij met name fruitteeltbedrijven door diverse landschappelijke cq. bijenvriendelijke maatregelen (Interreg-project, Nederland en België).

Partners

Regionale Landschappen Zuid- en Noord-Hageland, Haspengouw en Voeren, provincie Vlaams-Brabant, proefcentrum Fruitteelt (B), ZLTO, Stichting Landschapsbeheer Zeeland, fruittelers, LLTB en Provincie Limburg

Status/stand van zaken

Lopend initiatief

Duur/looptijd

2016 - 2018

Mijlpalen
Meer dan 100 fruittelers betrokken en meer dan 500 ha met maatregelen (ultimo 2017).
Voor diverse gemeenten en gebieden zijn bijenplannen opgesteld, lokale overheden ondertekenen een bijencharter, campagne om bewustwording bij burgers te vergroten met stimulans om tuin bijenvriendelijk in te richten, fruittelers maken hun boomgaarden aantrekkelijk voor (wilde) bijen door voedsel en nestgelegenheden aan te bieden.

Bij Bewust Betuwe

Initiatiefhouder: Werkgroep Biodiversiteit van Imkerverenigingen Eck en Wiel e.o. en West-Betuwe

Doel
De bewoners van de Betuwe bewust maken van de betekenis van bijen met als ultiem resultaat Betuwe Bijenlandschap: een veilige plek voor bijen met voldoende voedsel en onderdak binnen vliegbereik. Bij Bewust Betuwe is een voorlichtingscampagne. We geven informatie aan bestuurders, grondbeheerders, scholieren en bewoners stimuleren hen om de leefomgeving van bijen te verbeteren.

Partners
Rabobank West-Betuwe, Stichting Landschapsbeheer Gelderland, Bijenstichting, NBV, Natuur en Milieu Educatiecentrum (NME) Betuwe, Steunpunt NME Culemborg, Duurzaam Rivierenland, Stichting de Fruitmotor, Stroomhuis Neerijnen, De Pluk Geldermalsen, ANV Lingestreek, VANL TCW.

Status/stand van zaken
Lopend initiatief

Duur/Looptijd
2017-2018 (ev ?)

Mijlpalen
- 31-3-2017: Intentieverklaring Bij Bewust Betuwe, ondertekend door 7 Betuwse gemeenten, Waterschap Rivierenland, Regio Rivierenland, Stichting Landschapsbeheer Gelderland en de 2 imkerverenigingen.
- April 2017: 18.000 zakjes zonnebloemzaad verspreid over alle basisscholen in de 7 gemeenten.
- Juni 2017: 20 schoolpleinen verrijkt met kuubskisten en bomen, gastlessen en bezoek bijenstal.
- 7-10-2017: Oogstmanifestatie om resultaten 2017 te delen en te vieren.
- 9-11-2017: Bijenbomen (Tetradium daniellii) geplant bij de ondertekenaars van de Intentieverklaring.

Ambitie Plantgezondheid 2030

Initiatiefhouder: LTO Nederland

Doel

In 2030 is de Nederlandse voedsel- en sierteelt wereldwijd koploper in kwaliteit en volhoudbaarheid. Opgave: Centrale opgaven in het realiseren van de ambitie zijn gezonde planten, een gezonde leefomgeving voor mens en dier, en een gezonde markt. De uitvoering hiervan wordt vormgegeven via sectorale actieplannen.

Partners

De ambitie is een gezamenlijk product van LTO Nederland en de sectororganisaties LTO Glaskracht, NFO en KAVB. Zij zoeken daarbij actief de samenwerking met, en commitment van de overheid, onderzoek, bedrijfsleven en maatschappij.

Status/stand van zaken

Lopend initiatief

Duur/looptijd

2017 - 2030

Mijlpalen Ambitie Plantgezondheid

- Gezonde planten: in 2030 is telen volgens de principes van weerbaarheid gangbare praktijk. Een weerbaarheidswijzer (2020) helpt telers hierbij en draagt op termijn bij aan monitoring en verantwoording van de gewasbeschermingsstrategie (2025).
- Gezonde leefomgeving: In 2030 levert plantaardige productie aantoonbaar een positieve bijdrage aan de biodiversiteit. Daarvoor is een goede nulmeting nodig (2020). Verder streeft de sector naar nulemissie van gewasbeschermingsmiddelen naar grond- en oppervlaktewater in 2030.
- Gezonde markt: in 2030 is de NL land- en tuinbouw (inter)nationaal onderscheidend op basis van haar volhoudbare productiewijze. Bovenwettelijke eisen sluiten aan bij de principes van weerbaarheid (2020) en telers verstevigen hiermee hun positie in de keten (2025).

De BIJenBLOEM

Initiatiefhouder: Louis Bolk Instituut

Doel

Boeren beoordelen aan de hand van zeven aspecten de bijvriendelijkheid van hun bedrijf en de directe omgeving. Op basis daarvan gaan zij verder om hun bedrijf bijvriendelijker in te richten. Kennis over insecten is hierbij nodig om de juiste maatregelen te nemen. Het doel is om boeren intrinsiek te stimuleren om in hun bedrijfsplan meer rekening te houden met bloeiende elementen, milieueffecten van gewasbeschermingsmiddelen en diversificatie van de vruchtwisseling. Daarbij gaat het dus niet alleen om de niet-beteelde oppervlakte van het bedrijf, maar ook wat er volvelds gebeurt. Daarnaast is het ook van belang wanneer en hoe vaak struiken worden gesnoeid en bermen worden gemaaid. En of de maatregelen op het bedrijf afgestemd zijn aan de nabije omgeving van het bedrijf (landschappelijke context). Last but not least: het contact met bijvoorbeeld waterschappen, IVN, en andere lokale initiatieven is van belang zodat er ook maatschappelijke verbinding wordt gelegd en andere boeren het voorbeeld kunnen volgen.

Partners

Louis Bolk Instituut, Odin-imkerij, Odin

Status/stand van zaken

Lopend initiatief

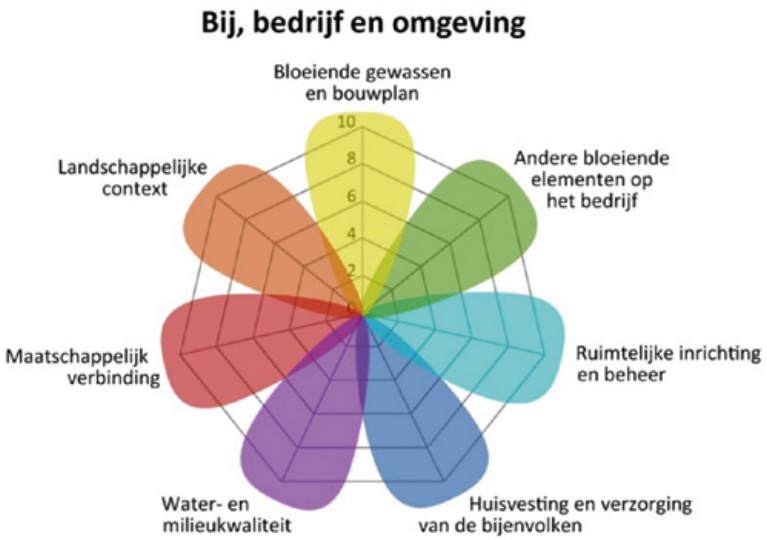

Duur/looptijd
April 2014 – doorlopend

Mijlpalen
Ter afsluiting van het project Bij Boer & Burger is de BIJenBLOEM eind 2016 gelanceerd. Uniek aan de ontwikkeling van de BIJenBLOEM is dat deze is ontwikkeld met een groep biologische boeren die zelf bijenvolken huisvesten op het bedrijf, op initiatief van de Coöperatie Odin. Komend jaren zal de BIJenBLOEM verder ontwikkeld worden met een groep telers in Limburg, specifiek voor enkele wilde bijensoorten en insecten die helpen bij de natuurlijke plaagbeheersing. Graag zetten we de deze innovatieve methode ook binnen nieuwe projecten in.

De Fruitmotor werkt aan Betuws Bijenlandschap

Initiatiefhouder: De Coöperatieve Betuwse Fruitmotor

Doel
De Fruitmotor stimuleert verduurzaming van de fruitteelt in de Betuwe door meer natuur in de boomgaard in te passen. Samen met verschillende partijen werkt De Fruitmotor aan een Betuws landschap waar wilde bijen duurzaam bevorderd en behouden worden. Hoe? Door het structureel verbeteren van het voedselaanbod en de nestgelegenheid voor wilde bijen in de fruitboomgaarden van de Betuwe en het wijdere landschap rondom de teeltterreinen. Zo wordt de biodiversiteit verbeterd en het landschap verfraaid.

Partners
Betuwse fruittelers, Wageningen Environmental Research, gemeenten w.o. Buren, Culemborg, Geldermalsen, Regio Rivierenland, Provincie Gelderland, Bij Bewust Betuwe, Aeres Hogeschool e.a.

Status/stand van zaken
Lopend initiatief sinds 2016

Duur/Looptijd
Minimaal 5 jaar

Mijlpalen
Op 16 september 2017 heeft Gelders gedeputeerde Jan Jacob van Dijk de eerste bijenheesters geplant voor de haag van de eerste fruitteler, op 8 december 2017 hebben zich al 200 enthousiaste leden aangemeld van de Coöperatie, in het voorjaar 2018 worden de boomgaarden van 4 fruittelers verrijkt met bijenhagen en bloemranden.

Goed Bee-zig 2.0

Initiatiefhouder: Cultus/Boomteeltstudieclub Horst aan de Maas

Doel
Zorgen dat er voor onder andere bijen voldoende voedselaanbod en leefgebied is in de directe omgeving van het agrarische landschap en tegelijkertijd versterken van de aanwezigheid van natuurlijke vijanden zodat minder gewasbeschermingsmiddelen ingezet hoeven te worden. Het is een project om met onderzoek en voorbeelden in het veld ondernemers bewust te maken en aan te zetten om zelf ook mee te doen met inzaai van FAB randen.

Partners
Vereniging Innovatief Platteland; Plattelandscooperatie, Cultus Advies.

Status/stand van zaken
Lopend initiatief

Duur/looptijd
2017 - 2018

Mijlpalen
Een minisymposium ruime aandacht verkregen bij de sector voor deze materie. Zes deelnemers hebben hun ingezaaide bloemenranden laten onderzoeken, naar de meerwaarde voor de producten op het veld en dragen dit uit naar de omgeving.

Bijen, eiwitgewassen en GLB

Initiatiefhouders: ZLTO en CLM Onderzoek en Advies

Doel
Bevorderen dat agrariërs voor een sterkere vergroening van GLB kiezen, waarbij de teelt van eiwitgewassen een belangrijke rol speelt: goed voor bijen.

Partners
Provincie Noord-Brabant, deelnemende agrariërs

Status
Lopend initiatief
Duur/looptijd
2016 - 2017

Mijlpalen
2016: informatie over mogelijkheden vergroening voor bijen
2017: opschaling naar groepen agrariërs; informatiebladen eiwitgewassen

Schoon Water voor Brabant – Verbreding, onderdeel Bijen en spuitlicentie

Initiatiefhouders: CLM Onderzoek en Advies en ZLTO

Doel
In spuitlicentiecursus module met bijvriendelijke maatregelen ontwikkelen, cursussen hierover geven en verankering via intermediaire partijen

Partners
Provincie Noord-Brabant, deelnemende agrariërs

Status
Lopend initiatief

Duur/looptijd
2016 - 2019

Mijlpalen
- 2016: ontwikkeling presentatie voor cursus; geven cursus.
- 2017: cursus module voor verschillende sectoren; geven cursus.
- 2018-19: trainen van partijen die cursus verzorgen, zodat bijenonderdeel standaard wordt meegenomen in spuitlicentiecursus.

Kennis- en kwaliteitsimpuls voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer

Initiatiefhouder: Natuurrijk Limburg

Doel
Natuurrijk Limburg (agrarisch natuur- en landschapsbeheer) streeft ernaar om haar ruim 1000 deelnemende leden meer te betrekken bij het beheer dat ze uitvoeren. Met begeleidingsgesprekken worden de leden gestimuleerd om bewust bezig te zijn om ecologisch betere resultaten mogelijk te maken. Kortom: beheer dat gericht is op meer biodiversiteit. Het doel is bewustwording stimuleren, leden in contact met elkaar brengen/verbinden, samenwerken, kennis/expertise van beheer overdragen aan leden.

Partners
Natuurrijk Limburg, leden Natuurrijk Limburg, Plattelandscooperatie, Innovatief Platteland, Boeren met Natuur en Natuurrijk Limburg zuid

Status
Lopend initiatief

Duur/looptijd
2016 - doorlopend

Mijlpalen
- Een aaneenschakeling aan ruim 600 ha. hoogstamboomgaarden waar geen bestrijdingsmiddelen worden gebruikt, en waar Natuurrijk Limburg de eigenaren stimuleert om de grasmat insectvriendelijk te beheren (structuur, bloemen en kruiden).
- Omvormen van knip- en scheerheggen naar (bloeiende) struweelhagen.
- Bloemrijke akkers en akkerranden (minimaal 9 meter breed!).
- Grasland veel stelselmatiger beheren voor insecten.

Bloemrijke akkerranden

Initiatiefhouder: Plattelandscoöperatie

Doel
Aan de leden van de Plattelandscoöperatie en anderen wordt jaarlijks bloemenzaad uitgereikt, wat men laagdrempelig, dus tegen een kleine eigen bijdrage, kan verkrijgen, inzaaien en tot bloei brengen en hopelijk de winter door laten staan. Jaarlijks ca 23ha aan zaad beschikbaar stellen, samen met gemeenten in noord-midden Limburg die hier aan bijdragen.

Partners
Gemeenten Peel en Maas, Maasgouw, Weert en Leudal

Status/stand van zaken
Al 18 jaar lopend en jaarlijks ca 23 ha ingezaaid

Duur/looptijd
2000 - doorlopend

Mijlpalen
Bewustwording bij de vele mensen die hierbij betrokken worden.

Spuit- en mestvrije zones worden bloemenranden

Initiatiefhouder: Waterschap Limburg

Doel
Samen met Waterschap Limburg beschikbaar stellen van bloemenzaad (door de Plattelandscoöperatie), dat agrarische ondernemers inzaaien op de stroken die vanuit spuit-mestvrije zones niet gebruikt worden en zo een bijdrage leveren aan biodiversiteit. Laagdrempelig en mooi resultaat. Jaarlijks ca 6ha aan zaad beschikbaar stellen, samen met Waterschap, die hieraan bijdragen.

Partners
Plattelandscoöperatie, Waterschap Limburg

Status
Al 2 jaar lopend en ieder jaar 6ha ingezaaid

Duur/looptijd
2016 - doorlopend

Mijlpalen
Jaarlijks ca 10 deelnemers die bloemenzaad inzaaien.

Bee Proof agrarisch Venray

Initiatiefhouder: Vereniging Innovatief Platteland

Doel
Het doel is om in Venray de agrariërs actief te betrekken bij de bijen en biodiversiteit. Door een aantal voorbeelderven te creëren en de ondernemers een "Tool" aan te bieden met maatregelen die zij zelf zouden kunnen nemen doen op het erf en binnen het bedrijf. Samen met de gemeente en LLTB en de Plattelandscooperatie wordt per bedrijf een "actieplan" gemaakt en wanneer deze acties grotendeels zijn uitgevoerd krijgt de deelnemer zijn predicaat "Bee proof".

Partners
Gemeente Venray en Limburgse Land- en Tuinbouw Bond (LLTB), Plattelandscoöperatie

Status
Gestart initiatief gestart per juli 2017

Duur/looptijd
2017-2018

Mijlpalen
Eerste voorbeelderf in uitvoering eind 2017.

Fruit Quality Concept

Initiatiefhouder: Syngenta

Doel
Het doel van het Fruit Quality Concept is om samen met de deelnemende fruittelers (appel en peer) de teelt te verduurzamen en de kansen op de afzetmarkt te verhogen. Het FQC omvat de volgende elementen:

- geïntegreerde plaagbestrijding: minder chemie en meer natuurlijke vijanden;
- verbetering van de biodiversiteit (aanleg bloemstroken);
- elimineren en minimaliseren van residuen in fruit;
- verbetering van de plantweerbaarheid d.m.v. biostimulanten;
- voorkomen van vervuiling oppervlaktewater (minder emissie door techniek en voorkomen van erfemissie).

Partners
FruitNL en Centrale Adviesdienst Fruitteelt (CAF)

Status/stand van zaken
Lopend initiatief

Duur/looptijd
2015 - 2023

Mijlpalen

Jaar	aantal deelnemers	aantal hectares
2015	16	700 ha
2016	25	1000 ha
2017	31	1100 ha
2020	36	1600 ha
2023	43	2000 ha

Het boerenerf; the place to bee

Initiatiefhouder: LTO Nederland

Doel
Op (minimaal) 500 boerenerven verspreid door Nederland een betere leefomgeving voor wilde bestuivers – met speciale aandacht voor de bij – te creëren door aanleg bijvriendelijke erfbeplanting, bijenhotels etc. Daarmee draagt het project bij aan een gezonde en aantrekkelijke inrichting van het landelijk gebied voor mens en dier, en aan de verbinding tussen boer en burger.

Partners
Naturalis, Van Hall Larenstein, Landschappen NL, Natuur & Milieu, Nederlandse Bijenhoudersvereniging, BoerenNatuur, EIS Kenniscentrum en Tuinbranche Nederland.
Status/stand van zaken
Projectplan is gereed, zodra financiering rond is kan het project starten. Bijdrage vanuit de primaire sector is reeds toegezegd, het vinden van de benodigde co-financiering uit andere bronnen verloopt moeizaam.

Duur/looptijd
Het project start in 2018 en heeft een looptijd van 2 jaar.

Mijlpalen
1e jaar:
- ontwerp(en) voor bijvriendelijke erven;
- adviestool voor boeren en tuinders;
- werving van 24 ambassadeurs/voorbeeldbedrijven.

1e en 2e jaar:
- uitrol over (minimaal) 500 bedrijven in diverse regio's en agrarische sectoren;
- monitoring bijensoorten op bijvriendelijke erven;
- voorlichtings- en communicatiecampagne.

Stimuleren van agrarisch natuurbeheer

Initiatiefhouder: Collectief Midden Brabant

Doel

Versterken biodiversiteit en vermindering bestrijdingsmiddelengebruik/drift. Waterschap werkt actief samen met agrarische ondernemers om akkerranden aan te leggen langs watergangen *(website ANLBbrabant.nl)*.
De blauwe diensten hebben betrekking op het creëren van bufferzones (3 tot 6 meter breed) langs waterlopen om uitspoeling van meststoffen en drift van bestrijdingsmiddelen naar het oppervlaktewater te beperken. Hiermee dragen blauwe diensten bij aan een verbetering van de biodiversiteit en aan een verbetering voor de waterkwaliteit in landbouwgebieden.

Partners

7 agrarische natuurverenigingen in koepel van Collectief, Provincie Noord Brabant en Waterschap De Dommel.

Status/stand van zaken

Vanaf 2016 zijn voor periode van 5 jaar op 80 ha beheerpakketten akkerrand afgesproken. Ook wordt er onderling kennis uitgewisseld op informatieavonden en cursus randenbeheer door ANV Kempenland.

Duur/looptijd

GLB periode 2020

Mijlpalen

Uitbreiding beheerpakketten, zoals meer bloemrijke zaadmengsels en bodempakketten.

Ontrafeling van de bijdragen van beheerde en wilde bestuivers aan gewasbestuiving

Initiatiefhouder: Koppert Biological Systems

Doel

Het doel van het onderzoek is het ontwikkelen van een advies-tool voor duurzame gewas-bestuiving. Er wordt gekeken naar de locatie en de omgeving en de aanwezige biodiversiteit voor voldoende wilde bestuivers. Onderzocht wordt of de landschapssamenstelling invloed heeft op de bezoekfrequentie door beheerde en wilde bestuivers. Tevens wordt onderzocht wat de relatie is tussen de effectiviteit van het bezoek van de bestuiver(s) en gewasopbrengst en kan een minimale bezoekfrequentie worden geïdentificeerd die resulteert in een maximale opbrengst. Daarnaast wordt onderzocht of een mix van bestuivers en mogelijk verschillen in bestuivingsefficiency de vruchtzetting en kwaliteit verbetert.

Partners

WUR, verschillende zachtfruit bedrijven in gebieden met verschillende biodiversiteitstypen.

Status/stand van zaken

In 2017 is een literatuurstudie gedaan op basis van openbare en interne (niet openbare) informatie.
De beschikbare kennis is vervolgens geclusterd. De PhD aanvraag 2017/2018 is afgewezen; deze wordt opnieuw ingediend voor 2018/2019 na review en oplossen van knelpunten.

Duur/looptijd

2018-2020

Mijlpalen
2018-2019 Goedkeuren van PhD
2019 Tussentijdse rapportage jaar 1
2020 Tussentijdse rapportage jaar 2
2020 Opleveren van PhD verslag met bevindingen en antwoorden op de gestelde (deel)vragen

Groene Linten Bijenlandschap

Initiatiefhouder: Coöperatie De Groene Klaver

Doel
Zo'n vijftig agrariërs in het gebied rond Leiden zijn aan de slag om de leefomgeving van de wilde bij en andere bestuivers te verbeteren. Hiervoor leggen zij ruim 20ha bijenlandschap aan op verschillende overhoekjes en randen op hun agrarische bedrijven. Een tweede doel is het vergroten van bewustwording en betrokkenheid bij boeren, burgers en buitenlui in en rondom Leiden voor de noodzakelijkheid van een gezonde bijenfauna voor de mens.

Partners
Dit agrarische project sluit naadloos aan op andere bijenprojecten rond Leiden en in het Land van Wijk en Wouden, waarin burgers, scholen, bedrijven, wetenschap en overheden zich inzetten voor hetzelfde doel. Onder de naam Groene Cirkel Bijenlandschap werken al deze partijen nauw met elkaar samen. Voor meer info zie www.bijenlandschap.nl. Uitvoering wordt gedaan door Projecten LTO Noord.

Status
Lopend initiatief

Duur
2016 - 2022

Operation Pollinator

Initiatiefhouder: Syngenta

Doel
Bevorderen van bestuivers d.m.v. nectar en pollen bevorderen maar ook andere nuttige insecten die zich kunnen voeden in de strook en eieren leggen in het aangrenzende gewas en zo een bijdrage kunnen leveren aan geïntegreerde gewasbescherming.

Partners
Flevoland Agrarisch Collectief, Coöperatie Collectief Hoeksche Waard, Agrarisch Collectief Waadrane, Agrarisch Collectief Noord-Holland Zuid, Agrarisch Collectief Limburg, Agrarische Natuur Vereniging In Goede Aarde (ZH) en McCain.

Status/stand van zaken
Lopend initiatief

Duur/looptijd
2012 - 2023

Mijlpalen

Jaar	totaal met partners uitgezaaid (ha)	dit heeft invloed op de omgeving en naburige gewassen (ha)	Omgerekend naar bloemstrook van 6 m breed (km)
2016	240 ha	8.000 ha	400 km
2017	392 ha	13.065 ha	650 km
2020	500 ha	>16.000 ha	>800 km
2023	700 ha	>23.000 ha	>1.100 km

Vitale Teelt Bloembollen

Initiatiefhouder: Koninklijke Algemeene Vereeniging voor Bloembollencultuur (KAVB)

Doel
Inzet op natuurinclusieve productie bij de teelt van bloembollen met een betere leefomgeving voor bestuivers, vlinders en vogels. De ambitie voor Vitale Teelt is gelanceerd in september 2017 (zie: https://assets.kavb.nl/docs/0a8d50e9-dd10-4854-b4b6-b47e05245844.pdf).

Partners
KAVB, Wageningen University & Research, Greenport Noord-Holland Noord, Greenport Duin- en Bollenstreek

Status/stand van zaken
Lopend initiatief

Duur/looptijd
2017 - 2030

Mijlpalen
Oplevering medio 2018 van een onderzoeks- en implementatieprogramma voor alle thema's van Vitale Teelt waaronder natuurinclusieve productie.

Aantoonbaar duurzame bloembollen

Initiatiefhouder: Koninklijke Algemeene Vereeniging voor Bloembollencultuur (KAVB)

Doel
Stimuleren van certificering door bloembollentelers en -handelaren onder de schema's van Milieukeur/ PlanetProof en Bio, waarbij voor de teelt van bloembollen en bolbloemen specifieke aandacht is voor functionele agrobiodiversiteit en bijengezondheid.

Partners
SMK, Bionext

Status/stand van zaken
Lopend initiatief

Duur/looptijd
2014 - 2025

Mijlpalen

- 2015 Oplevering certificatieschema Milieukeur Bloembollen
- 2016 Certificering eerste ondernemers onder Milieukeur Bloembollen
- 2016 Eerste studiedag Biologische Bloembollen door de KAVB en Bionext
- 2017 Oplevering certificatieschema Milieukeur Bolbloemen
- 2017 Oprichting KAVB Vakgroep Biologische Bloembollen
- 2018 Certificering eerste ondernemers onder Milieukeur Bolbloemen
- 2025 20% van het areaal bloembollen is Milieukeur/PlanetProof of Bio

Vijf keuzedelen in MBO en LevenLangLeren

1) Insectenbestuiving voor de teeltsector

Initiatiefhouder: Citaverde College en Kenniscentrum voor Natuur en Leefomgeving (KCNL)

Doel

Ontwikkel keuzedelen voor het MBO en medewerkers van bedrijven over bestuivers, imkers om kennis over de bijenhouderij te versterken. Het keuzedeel gaat over het inzetten van bestuivende insecten (o.a. bijen, hommels, solitaire bijen, vliegen) in de teeltsector. Bestuiving is een significant onderdeel van het teeltproces. De beginnend beroepsbeoefenaar ondersteunt de teler met advies en zet bestuivende insecten in.

Partners

Nederlandse Bijenhouders Vereniging en Stichting Beroepsonderwijs Bedrijfsleven

Status/stand van zaken

Lopend initiatief, op 26-10-2017 door Stichting Beroepsonderwijs Bedrijfsleven goedgekeurd

Duur/looptijd

2017 - 2018

Mijlpalen

Voornemen is om het keuzemoduul per 1-8-2018 aan te bieden als keuzemodule in de MBO opleidingen van Citaverde College. Andere onderwijsinstellingen kunnen dit ook doen per 1-8-2018. Tot die tijd wordt onder coördinatie van CITAVERDE bijbehorende lesstof ontwikkeld in samenwerking met onderwijs, bedrijfsleven en Naturalis.

2) Handelingsperpectief Specialisatie Bestuivers

Initiatiefhouder: Kenniscentrum voor Natuur en Leefomgeving (KCNL)

Doel

MBO Keuzedeel specialisatie Bestuivers: nu lesstof uit de Imkerij. Uitbreiding richt zich op de functionele bedrijven, Bayer, en LTO andere bedrijven uit de voedsel productie. Integrale en brede benadering.

Partners

Citaverde college, Van Hall Larenstein/Bijenlector, Bayer en LTO Nederland

Status

Lopend initiatief, op 26-10-2017 door Stichting Beroepsonderwijs Bedrijfsleven goedgekeurd.

Looptijd

2017 - 2018

Mijlpalen

Zaken benoemen zodat tot 2030 activiteiten geleverd kunnen worden (blijvend uitvoering geven in het onderwijs).

3) Insecten kweken en verzorgen
Initiatiefhouder: Citaverde College

Doel
Het keuzedeel gaat over het telen en verzorgen van insecten voor twee verschillende doelen. Op de eerste plaats om de levende insecten in te zetten voor de bestuiving van gewassen, als natuurlijke vijand in de gewasverzorging, voor wetenschappelijke onderzoeksdoeleinden of voor het verzamelen van bijenproducten zoals honing, was, propolis, stuifmeel, koninginnengelei e.d. Het andere doel is het telen van insecten als grondstof voor food, feed of farmaceutische doeleinden.

Partners
Kenniscentrum voor Natuur en Leefomgeving (KCNL)

Status/stand van zaken
Lopend initiatief, op 26-10-2017 door Stichting Beroepsonderwijs Bedrijfsleven goedgekeurd.

Duur/looptijd
2017 - 2018

Mijlpalen
Het voornemen is om het per 1-8-2018 op te nemen als keuzemodule in de mbo opleidingen van Citaverde College.

4) Handelingsperspectief Insecten kweken en verzorgen
Initiatiefhouder: Kenniscentrum voor Natuur en Leefomgeving (KCNL)

Doel
Mbo Keuzedeel Insecten kweken en verzorgen. Momenteel Lesstof vanuit de Imkerij. Straks integraal uitwerken, Met aanvulling uit bedrijfsleven uit de voedingsindustrie.

Partners
Citaverde college en Van Hall Larenstein/Bijenlector

Status/stand van zaken
Lopend initiatief, op 26-10-2017 door Stichting Beroepsonderwijs Bedrijfsleven goedgekeurd.

Duur/looptijd
2017 - 2018

Mijlpalen
Zaken benoemen zodat tot 2030 activiteiten geleverd kunnen worden (blijvend uitvoering geven in het onderwijs).

5) Inrichten van de buitenruimte voor biodiversiteit
Initiatiefhouder: Kenniscentrum voor Natuur en Leefomgeving (KCNL)

Doel
Op particuliere percelen en aangrenzende openbare ruimte. Wordt nu afzonderlijk beheerd. Dit zou in afstemming met elkaar moeten/kunnen worden gedaan. Verbinding maken tussen a) Natuur, b) groene ruimte en c) de agroproductie sector. Huidige initiatieven lopend bij KCNL a) breder en meer integraal uitwerken en b) opschalen.

Partners
Agrarisch bedrijven voor percelen, gemeenten voor bermen, natuur en terrein eigenaren voor bermen. Citaverde College, samenwerking met WUR en bedrijfsleven, Bond van bijenhouders/ Ned. Bond bijenhouders. Nieuwe activiteiten met gemeenten, agrarische sector, chemie industrie (BASF, BAYER etc.), Naturalis en de Vogelbescherming.

Status/stand van zaken
Lopend initiatief

Duur/looptijd
2017 - 2018

Mijlpalen
Keuzedeel Inrichten buitenruimte t.v. biodiversiteit goedgekeurd, lesstof voor de keuzedelen ontwikkeld. Zaken benoemen zodat wij tot 2030 activiteiten kunnen blijven leveren. (blijven uitvoering geven in het onderwijs tot 2030).

Bijen, bestuivers en gewasbescherming
Initiatiefhouder: Citaverde college

Doel
Professionele gebruikers van gewasbeschermingsmiddelen moeten kennisbijeenkomsten volgen om hun licentie geldig te houden. Speciaal voor de primaire sectoren veehouderij, tuinbouw en loonwerk is een kennisbijeenkomst gemaakt over effecten van inzet gewasbeschermingsmiddelen op (wilde) bijen en bestuivers en de maatregelen die tijdens de planning, voorbereiding en uitvoering van gewasbescherming specifiek genomen kunnen worden om hun leefgebied en gezondheid optimaal in stand te houden.

Partners
Mertens en Kenniscentrum voor Natuur en Leefomgeving (KCNL)

Status/stand van zaken
Lopend initiatief

Duur/looptijd
Tot en met 2018

Mijlpalen
Specifiek aandacht voor bijen en bestuivers in kennisbijeenkomsten gewasbescherming.
Doel jaarlijks >500 deelnemers.

Biodiversiteitsmonitor voor de akkerbouw
Initiatiefhouder: Stichting Veldleeuwerik

Doel
Het ontwikkelen, draaien van een pilot en het valideren van een functioneel en praktisch biodiversiteits-monitorssysteem voor akkerbouwers. Een monitoringssysteem draagt bij aan de bewustwording en kennisontwikkeling als het gaat om bestuivers en andere nuttige insecten

binnen de landbouw maar ook daarbuiten. Dit zal leiden tot een toename en aantoonbaarheid van de nuttige insecten en andere biodiversiteit.

Partners
NGO's als Wereld Natuurfonds en Natuur en Milieu, partners als Bayer, Bejo zaden. Louis Bolk, Rabobank.

Status/stand van zaken
We zitten in de initiatiefase. Welke partijen en hoe te financieren?

Duur/looptijd
2017 - 2020

Mijlpalen
- 2017 projectplan;
- 2018 ontwikkeling en presentatie;
- 2019 Pilots draaien;
- 2020 eerste resultaat en uitrol.

Nationaal kennisniveau over bestuivers en nuttige insecten vergroten

Initiatiefhouder: Stichting Veldleeuwerik

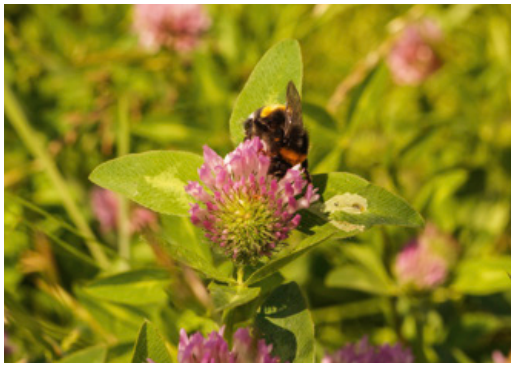

Doel
Het kennisniveau in Nederland op het gebied van herkenning, nut en do's en don'ts rondom bestuivers en andere nuttige insecten is beperkt. Vanuit de Veldleeuweriktelers is de behoefte aan deze kennis groot. Het zou hun besluitvorming rondom middelengebruik positief beïnvloeden en hen minder afhankelijk maken van advisering door externe partijen. Waardoor ze effectiever en milieuvriendelijker kunnen handelen. Maar we merken ook dat de kennis onder burgers en consument erg gering is.
Wat o.a. leidt tot het gebruik van niet wenselijke middelen om bijv. onkruid en groenaanslag te bestrijden.

Partners
Onderwijs, NGO's als Wereld Natuurfonds en Natuur en Milieu, Louis Bolk, Rabobank, ketenpartners.

Status/stand van zaken
We zitten in de initiatiefase. Welke partijen en hoe te financieren?

Duur/looptijd
2017 - 2022

Mijlpalen
2017 projectplan
2018-2019 ontwikkeling cursussen en alarmsysteem
2019 Pilots draaien en resultaten
2022 Communicatie en uitrol op nationaal niveau

Biodiverse groenbemesting in de akkerbouw

Initiatiefhouders: Greenport NH en Stichting Veldleeuwerik

Doel

Om wetenschappelijk onderbouwde praktijkkennis te ontwikkelen over het gebruik van biodiverse groenbemesters. Effect op bodem, plaagbestrijding, aantrekken en behuizing bestuivers en andere nuttige insecten. Met als uiteindelijk doel minder gebruik (chemische) middelen.

Partners

EFRO evergreen project, Veldleeuwerik telers, Greenport NH, Proeftuin Zwaagdijk, NLG, UvA.

Status/stand van zaken

Lopend initiatief

Duur/looptijd

2017 - 2019

Mijlpalen

- Begin 2018 eerste resultaten kleinschalige proef.
- Na de oogst 2018 uitrol grote proef bij verschillende bedrijven (grondbewerkingen).
- 2019 resultaten van meerjarig proef (nationale communicatie).

Monitoring Akkerranden Hoeksche Waard

Initiatiefhouder: SOHW (Samenwerkingsorgaan Hoeksche Waard)

Bron: CCHW

Doel

Doel van dit project is vast te stellen wat de bijdrage is van akkerranden aan de biodiversiteit in de Hoeksche Waard en wat de waarde hiervan is in de vorm van geleverde ecosysteemdiensten voor agrariërs.
Er zijn vier onderzoeksvragen geformuleerd:

- Wat is de waarde van een akkerrand voor natuurlijke vijanden van plagen?
- Wat is de waarde van een akkerrand voor bestuivers?
- Wat is de waarde van een akkerrand voor waterfauna?
- Wat is de toegevoegde waarde van een akkerrand in een groen-blauw netwerk?

Partners

Stichting Veldleeuwerik, Hoeksewaards Landschap (HWL), Ministerie van I&W, Stichting EIS/Naturalis, IBED/Universiteit van Amsterdam, PPO Westmaas/WUR, m.m.v. Coöperatie Collectief Hoeksche Waard (CCHW)

Status/stand van zaken

Lopend initiatief

Duur/looptijd
3 jaar (voorbereiding 2016, uitvoering 2017-2018)

Mijlpalen
- Tussenrapportage november 2017.
- De waarde bepaling van de ecosysteemdiensten die akkerranden leveren.

Levend bijennetwerk

Initiatiefhouder: ANOG (Agrarische Natuurvereniging Oost Groningen)

Doel
Uitwisseling van kennis en informatie, afstemming ideeën en initiatieven over bijen op provinciaal niveau.

Partners
Dit is een platform in Groningen bestaande uit vertegenwoordigers van: provincie Groningen, agrarische collectieven, Landschapsbeheer Groningen, imkers, bijenhouders vereniging, Groningen Seaports, B-Rhapsodie, gemeenten, IVN, Natuurmonumenten, zachtfruittelers, het Groninger Landschap en LTO Noord. Hier worden ideeën en projecten rond bijen wordt besproken.

Status/stand van zaken
Lopend initiatief

Duur/looptijd
2017 - e.v.
Mijlpalen
- 2018: uitrol van de eerste gezamenlijke projecten in de provincie.
- Het samenwerkingsverband heeft reeds diverse concrete voorstellen opgeleverd voor gezamenlijke projecten, waaronder een vervolg op “bloeiend bedrijf” en “Akkerranden als bloeiende verbindingen”.

Biodiversiteitsscan broedplaats Odoorn

Initiatiefhouder: BASF

Doel
Bevorderen van bestuivers op de broedplaats in Odoorn door middel van aanbrengen van bloemrijke akkerranden met soorten uit de lokale Nederlandse fauna. De akkerranden worden zo geplaatst dat er een aaneengesloten systeem van randen komt waardoor er maximaal migratie kan plaatsvinden tussen akkers, bossen en andere landschapselementen.

Partners
Stichting Veldleeuwerik, De Vlinderstichting en Mts. De Jong (broedplaats). Aansluiting met provincie Drenthe, de gemeente Odoorn, Staatsbosbeheer en Waterschap Vechtstromen wordt gezocht.

Status/stand van zaken
Projectvoorstel in afrondende fase, verwachting is dat in november de akkerranden worden ingezaaid.

Duur/looptijd
In eerste instantie 3 jaar, afhankelijk van de uitkomsten is verlenging mogelijk.

Mijlpalen
Elk jaar vinden er 4 tellingen (door het jaar heen) plaats in de akkerranden en de onbehandelde referentie akkerranden. Aan het einde van elk seizoen vindt rapportage en evaluatie van het afgelopen jaar plaats.

Kennisimpuls Bestuivers

Initiatiefhouder: Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Doel
Gedurende de komende jaren (2017 t/m 2021) investeert het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit in de kennisbehoefte rond bestuivers en bestuivingsdiensten. Daarbij zijn vier specifieke projectdoelen gesteld:

- Het faciliteren van de doelgroepen bij het op efficiënte wijze vormgeven van hun bijdrage aan het behoud en bevorderen van bestuivers, via gerichte kennisoverdracht.
- Leren van zowel de vele reeds lopende als nieuw op te starten initiatieven voor bestuivers, door na te gaan welke factoren tot succes leiden en hoe huidige knelpunten op te lossen.
- Het leveren van een bijdrage aan het toetsen van de mate waarin nieuw vorm te geven initiatieven daadwerkelijk resulteren in verbeteringen voor bestuivers.
- Meer inzicht generen in de mate waarin generieke maatregelen voor bestuivers een bijdrage (kunnen) leveren aan de bescherming van de zeldzamere soorten.

Partners
WUR, Naturalis, EIS

Status/stand van zaken
Lopend initiatief

Duur / Looptijd
2017 - 2022 (5 jaar)

Mijlpalen
- April 2017: projectstart; toelichting aan de beoogde partners van de Nationale Bijenstrategie.
- April-december 2017: bijdrage aan opzet en onderbouwing van de doelen van de Nationale Bijenstrategie.
- September 2017: presentatie van de eerste activiteiten aan de beoogde partners.
- 2018 t/m 2021: jaarlijkse 'stand van zaken' en klankbordbijeenkomst met partners.
- 2022: Analyse resultaten Kennisimpuls Bestuivers.

Inzet op GLB ter bevordering van bestuivers

Initiatiefhouder: Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Doel
De ontwikkeling en toepassing van bijenvriendelijke vergroeningsmaatregelen en agrarisch natuurbeheer binnen het GLB, teneinde de leefomgeving van bestuivers te verbeteren en zo een bijdrage vanuit het GLB te leveren aan de Nationale Bijenstrategie. De inzet van Nederland voor het GLB na 2020 is erop gericht meer het accent te leggen op doelgerichte betalingen aan boeren om zo een duurzamere landbouw te bewerkstelligen.

Partners
Europese Commissie, EU-Lidstaten, agrarische sector, WUR

Status/stand van zaken
Lopend initiatief

Duur/looptijd
2018-2020: toewerken naar nieuw GLB (onderhandelingen)
2021-2027: periode nieuw GLB (implementatie nieuw beleid)

Mijlpalen
- Gepubliceerd 29 november 2017: Mededeling Europese Commissie.
- December 2017: Kennisanalyse bijvriendelijke (vergroenings)maatregelen GLB.
- Naar verwachting medio 2018: Wetsvoorstellen Europese Commissie.

Initiatieven Nationale Bijenstrategie

Thema Honingbij

Alle gemeenten Bijvriendelijk

Initiatiefhouder: Nederlandse Bijenhouders Vereniging (NBV)

Doel

Alle gemeenten hebben een algemeen positieve houding ten gunste van honingbijen, solitair levende bijen, bijenvolken en imkers en handelen daarnaar. Dat geldt zowel voor de houding naar publiek en klachtenafhandeling, als het faciliteren van imkers voor plaatsen van bijenvolken en inrichten/aanpassen APV. Gemeenten spannen zich in de biodiversiteit te vergroten door de omgeving te verbeteren; bloemrijker te maken ten gunste van insecten die leven van stuifmeel en nectar, zoals honingbijen, solitaire bijen en hommels. Het beheer is afgestemd op het duurzaam in stand houden van bereikte doelen.

Partners

Mogelijk VNG en vertegenwoordigers van alle ca. 200 afdelingen van de NBV.

Status/stand van zaken

Nieuw te starten project per 2018.

Duur/looptijd

2018 - eind 2023

Mijlpalen

- Alle gemeenten waarin een NBV afdeling is gevestigd voldoen aan het gestelde doel.
- Alle gemeenten bijvriendelijk.

Project Heideboerderij

Initiatiefhouder: Federatie van Heideboerderijen Nederland i.o.

Doel

Het Heideboerderij-concept begint met een aantal pilots in Nederland vorm te krijgen. De ecologische Heideboerderij betreft een gebiedsgerichte visie waarbij het extensieve, circulaire heidelandbouwsysteem van weleer wordt gerestaureerd en gerevitaliseerd. De biodiversiteit van het Nederlandse heide-agro-ecosysteem en het daaraan verbonden cultuurlandschap ontleent zijn kracht aan schaapkuddebegrazing, potstalmest en bestuiving door bijen. Bijen zijn nog niet eerder meegenomen als essentieel onderdeel van het heide-ecosysteem, terwijl bijen net als de schapen één van de belangrijkste pijlers vormen. Schapen zorgen voor verjonging van heide en open plekken waar planten kunnen kiemen. Bijen bestuiven de heide en zorgen voor zaadvorming, verjonging en vernieuwing van het heidelandschap. Die bestuiving wordt gedaan door wilde, solitair levende bijen én door honingbijen die de hooggewaardeerde, ambachtelijke heidehoning opleveren. Het innovatieve van de heideboerderij is dat het systeem teruggrijpt op nauwe verwevenheid tussen natuur, cultuur en (extensieve) landbouw. Doel is het (her) vinden van balans en een optimum aan (agro)biodiversiteit binnen het heide-ecosysteem. De heideboerderij zou 'jaarrond' voldoende voedselaanbod moeten opleveren voor zowel wilde bijenpopulaties, de zeldzame Nederlandse zwarte bij als andere honingbijen. Belangrijk voor het in balans brengen van de heide-ecologie en economie is een onafhankelijke wetenschappelijke monitoring van de soortenrijkdom (begrazing, vegetatie, akkerkruiden, insecten, vogels, reptielen) en voedselconcurrentie tussen wilde- en honingbijen.

Partners
Ministerie van LNV (EZ-Beschikking Heideboerderij-pilots d.d. 13 oktober 2016), Stichting Zeldzame Huisdierrassen (SZH), Natuurmonumenten, Landschappen, diverse gemeentes en provincies, Herenboeren, Van Akker naar Bos, beoogd partner Staatsbosbeheer en vele anderen.

Status/stand van zaken
Lopend initiatief

Duur/looptijd
2016 - 2025 en verder

Mijlpalen
- De eerste heideboerderijpilots in Nederland starten medio 2018.
- Duur van de pilots: vijf tot tien jaar.

BEEP Bijengezondheid monitoring

Initiatiefhouder: Stichting BEEP

Doel
Beep is een honingbijen- en hommelvolk data registratieplatform aangevuld met automatische monitoring met behulp van sensoren. Het systeem helpt imkers om bijengezondheid nauwgezet te monitoren, goed geïnformeerde keuzes te maken en gegevens uit te wisselen. Ook bijenonderzoekers kunnen data verzamelen over de gezondheid van bijen onder de invloed van omgevingsfactoren. Hiervoor wordt een uitgebreide internationale bijen data taxonomie gebruikt. Beep deelt en maakt gebruik van open source software en hardware en werkt samen met internationale initiatieven.

Partners
Naturalis Biodiversity Centre, Iconize, Stichting Beelease, Stadsimkerij Tilburg en Hiveyes. Sponsoren helpen het systeem en de meetapparatuur financieel toegankelijk te houden voor imkers. Stichting Beep heeft de coördinerende rol van deze belangrijke innovatie.

Status/stand van zaken
De eerste versie van de Beep app is in gebruik sinds juli 2017. Mede mogelijk gemaakt door een crowdfunding campagne onder imkers. Terugkoppeling van gebruikers informeert de verdere, iteratieve ontwikkeling van Beep. In samenwerking met Naturalis worden onderzoeksvoorstellen en de bijen data taxonomie ontwikkeld. Voor meer informatie, zie http://beep.nl.

Rol van bestuivingsimkers in het groene onderwijs

Initiatiefhouder: Beroepsvereniging Nederlandse Imkers (BVNI)

Doel
Bewustwording, kennisuitwisseling en opleiding te bevorderen in relatie tot bestuiving en imkerij.
De overheid geeft middels de nieuwe MBO-onderwijsstructuur ruimte om specialisatie in te bouwen. Deze ruimte kan ingevuld worden door keuzedelen. Bijvoorbeeld wanneer een student aan een teeltopleiding het keuzedeel insectenbestuiving uitvoert, kan hij zijn beroepsprofiel en cv versterken en leerbedrijven kunnen werknemers specifieker opleiden. Voor het aanvragen van het keuzedeel is o.a. draagvlak wenselijk, waardoor de branche, het bedrijfsleven en het onderwijs het nut van deze keuzedelen bekrachtigt.

Partners
Opleiding Groen ruimte, Bijenmakelaar

Status/stand van zaken
Aanvraag Citaverde college Roermond is gedaan

Duur/looptijd
april 2017 – december 2018

Mijlpalen
Nader te bepalen.

In kaart brengen van beroepsmatige bijenstanden voor bestuiving

Initiatiefhouder: Beroepsvereniging Nederlandse Imkers (BVNI)

Doel
Het inzichtelijk krijgen van de gebieden waar (beroeps-)imkers en telers mogelijk hinder kunnen ondervinden van een evt. vervoersverbod in het kader van (besmettelijke) bijenziekten/-plagen.
Bij een uitbraak van een besmettelijke bijenziekte (Amerikaans vuilbroed, kleine bijenkast kever etc.) wordt door de NVWA een vervoersverbod ingesteld. De telers die op dat moment bijen nodig hebben voor de bestuiving van hun gewassen blijven hierdoor verstoken van honingbijen en de teelt kan als verloren beschouwd worden. Door voorafgaande aan een uitbraak van één van deze ziekten in kaart te brengen waar vraag en aanbod elkaar overlappen (of niet) kunnen potentiële gebieden in kaart gebracht worden waarop alleen een inreis-ontheffing geldt en na opheffing van de quarantainemaatregel uitreizen van de bijenvolken weer mogelijk is.

Partners
LTO, NVWA, BVNI en Ministerie van LNV

Status/stand van zaken
Lopend van de BVNI zijde

Duur/looptijd
December 2017 - maart 2018

Mijlpalen
- dec 2017 bijenstanden BVNI leden inzichtelijk;
- jan 2018 hotspots LTO leden waar bijen nodig zijn;
- feb 2018 gesprekken met de partners;
- maart 2018 draaiboek vervoersverbod bijenziekten gereed.

Toegang tot natuur- en drachtgebieden

Initiatiefhouder: Beroepsvereniging Nederlandse Imkers (BVNI)

Doel
Groot en middelgrote natuurgebieden toegankelijk maken voor imkers die hun bijenvolken commercieel inzetten voor de bestuiving (tuinbouw, fruitteelt, zaadteelt, landbouw), honingproductie of het kunnen vermeerderen van bijenvolken. In de periode na het inzetten van bijenvolken in de bestuiving van tuinbouwgewassen (onder glas) is herstel in gebieden waar voldoende nectar en stuifmeel voor handen is noodzakelijk. Imkers die zich toeleggen op het vermeerderen van bijenvolken hebben ook toegang tot dit soort gebieden nodig, omdat het imkeren met bijenvolken op grote schaal in NL op niet veel locaties mogelijk is. Daarnaast zijn het aantal gebieden in NL waar nog een redelijke hoeveelheid honing gewonnen kan worden beperkt tot de bospercelen met oude bomen (stadsbossen), heidegebieden, Biesbosch etc. Deze gebieden zijn in handen van terreinbeherende organisaties die hiervoor hun medewerking zouden moeten verlenen om dit mogelijk te maken.

Partners
BVNI, Staatsbosbeheer, Waterschappen en Defensie

Status/stand van zaken
Nog op te starten

Duur
Januari 2018 - maart 2018

Mijlpalen
Nader te bepalen.

Herintroductie wilde honingbij

Initiatiefhouders: Inbuzz Extra en bijen@wur (WUR Wageningen)

Doel

Laten uitzwermen en monitoren van varroa-resistente honingbijen in een geïsoleerd gebied.
Sinds de aanwezigheid van de Varroamijt zijn de wilde honingbijenvolken in de natuur verdwenen.
Aan zelfredzame bijen is inmiddels jaren gewerkt in opdracht van EZ/LNV en een grote mate van varroa-resistentie is bereikt. De ultieme test voor zelfredzaamheid van de bijen is het kunnen overleven in het wild. Dit project zal een stimulans zijn voor bijenhouders om op termijn te gaan werken met natuurlijke varroa-resistente bijen. Hoewel in Nederland de omstandigheden erg variabel zijn, geeft dit project de kans op hervestiging van wilde honingbijen en een inschatting van het vestigingssucces van toekomstige varroa-resistente zwermen van bijenhouders.

Partners

Terreineigenaars / beheerders

Status/stand van zaken

Lopend initiatief. Op basis van een anonieme donatie en enthousiaste partners kan dit project 4 jaar lopen. Het is van belang om de populatie verwilderende bijenvolken te volgen en eventueel gerelateerde effecten op de omgeving te monitoren, daarin voorziet de donatie niet.
We zijn nu in overleg met diverse terreineigenaren. De vervolgstap is het aanschaffen van geschikte nestkasten, die dan volgend voorjaar kunnen worden bevolkt door zwermen uit de resistente populaties van Inbuzz/ bijen@wur.

Duur/looptijd

2018 - 2021, maar als het werkt 'onbeperkt'.

Uitbreiding natuurlijke selectie voor varroa-resistentie naar twee of meer nieuwe locaties

Initiatiefhouders: Bijen@wur en Bayer Bee Care Center

Doel

In samenspraak met imkers op minimaal 2 locaties (één in Nederland en één in Duitsland) uitgaande van lokale bijenvolken opnieuw selecteren van varroa-resistentie.

Partners

Het project wordt uitgevoerd in nauwe samenwerking met Inbuzz Extra. Naast de initiatiefnemers/uitvoerders WUR en BBCC bestaat internationaal grote belangstelling voor deze benadering en diverse groepen (onderzoekers + bijenhouders) proberen vanaf 2018 aan te sluiten bij dit project. Dit wordt gecoördineerd binnen de Task-force "Survivors" van Coloss.

Status/stand van zaken

Lopend project. Dit project wordt volledig gefinancierd door Bayer, maar bouwt voort op kennis verkregen uit eerder onderzoek gefinancierd door EZ/LNV. Een anonieme donatie voorziet in extra financiering vanaf 2018 voor het uitbreiden van het initiatief met een locatie; daarvoor is echter nog extra aanvullende financiering nodig. Op beide locaties zijn inmiddels de 30 'founding mothers' volken op een stand geplaatst.

Duur/looptijd

2017 - 2021

Duurzame bestrijding van de Varroamijt in de Nederlandse bijenhouderij

Initiatiefhouder: Lectoraat Bijengezondheid / Van Hall Larenstein, RAAK-Pro project

Doel

Het consortium wil Varroa Sensitive Hygiene (VSH) genen opsporen en een methode opzetten voor detectie van deze genen in bestaande bijenvolken. Met genetische informatie over VSH in hun volken kunnen imkers gericht teeltkeuzes maken in hun werkpraktijk. Daarmee kan VSH snel in de Nederlandse bijenhouderij worden verwezenlijkt, waarmee bestrijding niet meer nodig is en bestuiving eenvoudiger wordt.

Partners

Hogeschool Van Hall Larenstein, Hogeschool InHolland, Arista Bee Research, BEJO zaden BV, WUR Laboratorium voor erfelijkheidsleer, Bijenhoudersverenigingen BVNI, NBV, VCI en BBV.

Status/stand van zaken

Lopend initiatief

Duur/looptijd

2017 - 2020

Mijlpalen

Selectie van VSH volken, Observatiemethodiek individueel VSH gedrag, identificatie VSH genen en merkers, VSH in werkveld meten en adviseren.

Citizen science hommels en hun omgeving

Initiatiefhouder: Lectoraat Bijengezondheid / Van Hall Larenstein i.s.m. Silence of the Bees, Interreg EDR project

Doel

Verkrijgen van informatie over en het zorgen voor betrokkenheid van schoolkinderen bij bestuivers in hun eigen omgeving. Kinderen gaan observaties doen aan hommels en de bloeiende vegetatie in hun omgeving. Data hiervan wordt gebruikt voor een wetenschappelijk rapport over de relatie van hommelgedrag, groei van het nest en hun groene omgeving en effecten van het onderwijs op gedrag van de kinderen. Het project is onderdeel van een bewustwordingsproject over bijen en bestuiving. Daartoe worden ook hommelgeluiden gebruikt en met studenten van de Academie voor Popcultuur in Leeuwarden, het Institut für Musik in Oldenburg en alle betrokkenen wordt een Bumblebee Rapsodie gecomponeerd, die op 21 juni 2018 simultaan wordt uitgevoerd in Buitenpost, Oldenburg en Emden. In duurzaam gebouwde Oratorio worden bezoekers ondergedompeld in muziek op basis van hommelgeluid en gedrag. Deze bouwwerkjes zijn verbonden met touch-screens om grensoverschrijdende uitwisseling van ervaringen van bezoekers en schoolkinderen te bevorderen.

Partners

Kruidhof/gemeente Achtkarspelen, Hogeschool Van Hall Larenstein, Botanische Garten/Universiteit Oldenburg, Nederlands Centrum Bijenonderzoek, Ökowerk Emden, IMME Bourtanger Moor, Academie voor Popcultuur Leeuwarden, Institut für Musik Oldenburg.

Status/stand van zaken

Lopend initiatief

Duur/looptijd
2017 - 2020

Mijlpalen
- Jaarlijkse symposia over bijen en bestuiving.
- 2018: Uitvoering Bumble Bee Rhapsodie.
- Data van meer dan 100 scholen gebruikt voor rapport analyse bestuivingsomgeving en bewustwording.

Toelichting op de dwarsverbanden

Kennisimpuls Bestuivers

Uitgangspunt van de Nationale Bijenstrategie is een gezamenlijke aanpak van maatschappelijke partners en overheden bij het opzetten en uitvoeren van initiatieven die bijdragen aan het hoofddoel: in 2030 zijn bestuivers en bestuivingsdiensten in ons land duurzaam behouden en bevorderd. Een randvoorwaarde voor het behalen van dit doel is het optimaliseren van de effectiviteit van de beoogde initiatieven door gebruik te maken van wetenschappelijke kennis. Dit betreft gerichte selectie van maatregelen en keuzes bij inrichting en beheer, afgestemd op de lokale soortengemeenschap, het landschapstype, de grondsoort en de gebruiksfuncties. Voor een deel is deze kennis aanwezig uit eerder onderzoek, maar nog onvoldoende vertaald naar concrete acties en handvatten. Op een aantal vlakken is aanvullend onderzoek wenselijk om beter te begrijpen wat nodig is om bestuivers duurzaam te behouden.
Gedurende de komende jaren (2017 t/m 2021) investeert het Ministerie van LNV via de *Kennisimpuls Bestuivers* in deze kennisbehoefte rond bestuivers en bestuivingsdiensten. De centrale doelstelling is om door kennisontwikkeling, kennisverspreiding en vergroting van de bewustwording bij te dragen aan het behoud en de bevordering van bestuivers, zodat deze ook op de lange termijn hun rol kunnen blijven vervullen in de voedselproductie en in natuurlijke ecosystemen. Hierbij ligt de nadruk op de wilde bestuivende soorten (hommels, solitaire bijen en zweefvliegen). Doelgroepen zijn alle partijen die aan de bijenstrategie deelnemen. Verder richt het programma zich op verschillende schaalniveaus, die direct of indirect een bijdrage kunnen leveren aan het behoud en bevorderen van wilde bestuivers. Dit vertaalt zich in vier specifieke projectdoelen:

- Het faciliteren van de doelgroepen bij het op efficiënte wijze vormgeven van hun bijdrage aan het behoud en bevorderen van bestuivers, via gerichte kennisoverdracht.
- Leren van zowel de vele reeds lopende als nieuw op te starten initiatieven voor bestuivers, door na te gaan welke factoren tot succes leiden en hoe huidige knelpunten op te lossen.
- Het leveren van een bijdrage aan het toetsen van de mate waarin nieuw vorm te geven initiatieven daadwerkelijk resulteren in verbeteringen voor bestuivers.
- Meer inzicht generen in de mate waarin generieke maatregelen voor bestuivers een bijdrage (kunnen) leveren aan de bescherming van de zeldzamere soorten.

Uitvoering van de *Kennisimpuls Bestuivers* is in handen van Wageningen Environmental Research (voorheen Alterra) in nauwe samenwerking met Wageningen University, Wageningen Plant Research, Naturalis Biodiversity Center en EIS Kenniscentrum Insecten. Om bovenstaande projectdoelen te bereiken is een modulaire projectopzet gekozen, waarbinnen een breed palet aan activiteiten wordt uitgevoerd.
Centraal staan daarbij een aantal praktijknetwerken waarin initiatiefhouders en wetenschappers samenwerken met als motto '*samen kennis delen, implementeren en verder leren*'. Dit betreft praktijknetwerken op agrarisch bedrijfsniveau, gericht op de potentie van maatregelen in de fruitteelt (m.b.t. biodiversiteit en gewasopbrengst) en van GLB-instrumenten voor ondersteuning van bestuivers op akkerbouwgrond, en netwerken op regionaal niveau waarin meerdere terreinbeheerders samen initiatief nemen. Activiteiten richten zich op kennisoverdracht (gericht advies en delen van resultaten uit andere projectonderdelen), kennisvergaring (praktijkervaringen van initiatiefhouders) en meerjarige effectmeting voor de ondernomen initiatieven. Kennisoverdracht naar initiatiefhouders buiten deze netwerken wordt gerealiseerd via onder andere een helpdesk voor gericht advies en het vormgeven van concrete vuistregels voor selectie, inrichting en beheer van landschapselementen die voedsel- en/of nestgelegenheid bieden voor bestuivers.
Aanvullend onderzoek richt zich onder meer op het in beeld brengen van succesfactoren en knelpunten bij initiatieven ter bevordering van bestuivers, het formuleren van concrete handvatten en randvoorwaarden voor efficiënt(e) inrichting en beheer van nieuw leefgebied voor bestuivers en habitatgebruik door zeldzame soorten.

Bij de uitvoering van de *Kennisimpuls Bestuivers* wordt een nauwe samenwerking beoogd met de parallel uitgevoerde Kennisimpuls Groene Gewasbescherming, gericht op een herontwerp van teeltsystemen zonder inzet van risicovolle gewasbeschermingsmiddelen. Deze samenwerking vertaalt zich onder meer in het (waar mogelijk en relevant) gebruik maken van elkaars faciliteiten en netwerken, een adviesrol binnen elkaars activiteiten en gericht aanvullend onderzoek naar interacties en synergie tussen maatregelen voor bestuivers en maatregelen voor vergroening van de gewasbescherming op het teeltbedrijf.

LNV start een internationale Coalition of the Willing on Pollinators

Vanuit het idee dat we ook internationaal onze krachten moeten bundelen, heeft Nederland het initiatief genomen een coalitie van landen op te bouwen om de bijen en andere bestuivers te beschermen.
De aangesloten landen zijn: België, Denemarken, Duitsland, Ethiopië, Finland, Frankrijk, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Peru, Slovenië, Slowakije, Spanje, Uruguay en het Verenigd Koninkrijk.

De aangesloten landen willen allemaal een nationale bijenstrategie. Via de Coalition of the Willing on Pollinators kunnen deze landen van elkaar leren en elkaar blijven inspireren om hun strategie uit te rollen. Nederland wil ervoor zorgen dat de beschikbare kennis op de juiste plek komt, dat ervaringen worden gedeeld en dat we elkaar inspireren en aanmoedigen om nationale bijenstrategieën op te zetten en in werking te stellen. Het hoogste doel is ervoor te zorgen dat de stand van de bijen en andere bestuivers weer gezond wordt. Als wij voor de bijen zorgen, dan zorgen wij ook voor onszelf.

Nederland wil dat meer landen meedoen en dat elk land een Nationale Bijenstrategie uitrolt. Om de coalitie te ondersteunen in de kennisdeling en communicatie heeft Nederland aangeboden een bureau op te zetten met een secretariaatsfunctie. Dit bureau faciliteert alle landen van de coalitie door bijeenkomsten voor de coalitie te organiseren, samenwerking met het kennisnetwerk Super-B op te bouwen, kennis te verspreiden in verschillende communicatie uitingen en de coalitie te promoten bij landen die nog niet aangesloten zijn.

De samenwerking van de coalitie met Super-B richt zich nu op de aanbevelingen van het IPBES rapport over bestuivers, bestuiving en voedselproductie[9] wereldwijd. De aanbevelingen in dit rapport zijn ten algemene opgeschreven en het vergt accurate kennis om daar een nationale interpretatie van te maken. Een nationale praktisch toepasbare versie van deze tabel helpt richting te geven aan de nationale bijenstrategieën.

Op 22 januari 2018 zullen landen van de coalitie aanwezig zijn bij de presentatie van onze Nationale Bijenstrategie om hun verhaal met ons te delen. Op 23 januari nemen deze landen ook deel aan het side-event. Daar werken we aan de vertaalslag van de aanbevelingen van het IPBES rapport. We willen tot een werkend format komen, zodat alle landen van de coalitie een praktische toepasbare vertaling kunnen maken.

In maart van 2018 organiseren we in samenwerking met het IPBES-secretariaat een side event en zetten we bovenstaande werkzaamheden voort. Ook zullen Colombia en nog vijf Oost-Europese landen tot de coalitie toetreden. Half november 2018 is een workshop voorzien, die zal plaatsvinden als side-event van de 14de CBD CoP (Conference of the Parties to the Convention on Biological Diversity) in Egypte.

Inzet LNV: Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en bijvriendelijkheid

Onderdeel van de Nationale Bijenstrategie is te kijken in hoeverre het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) mede kan worden benut als instrumentarium voor het specifiek bevorderen van een bijvriendelijke leefomgeving op en rond het boerenbedrijf. Daartoe is in opdracht van het toenmalige Ministerie van Economische Zaken door WUR/WER (voorheen Alterra)[10].

Hieruit komt naar voren dat het huidige GLB aanknopingspunten biedt om bij te dragen aan het verbeteren van de leefomgeving van bijen. Binnen het huidige GLB kan dit vorm worden gegeven door middel van de generieke vergroeningsmaatregelen (blijvend grasland, gewasdiversificatie en ecologische aandachtsgebied), die in pijler 1 gekoppeld zijn aan de directe inkomenssteun voor boeren, en/of door specifieke maatregelen in het kader van het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) van pijler 2 voor plattelandsontwikkeling.

[9] The assessment report on POLLINATORS, POLLINATION AND FOOD PRODUCTION

[10] Bijvriendelijkheid van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid: een verkenning van de bijdrage van het huidige Gemeenschappelijk Landbouwbeleid aan het bevorderen van wilde bijen, Wageningen Environmental Research (Alterra), Wageningen University, november 2017.

Binnen pijler 1 zijn het vooral houtige landschapselementen en het akkerbouwstrokenpakket bij gelijkwaardige landbouwpraktijken, die van waarde zijn voor wilde bijen. Ook bij de maatregelen binnen pijler 2 (ANLb) geldt dit vooral voor houtige landschapselementen en voor pakketten gericht op het realiseren van bloemrijke percelen en perceelranden. Daarnaast staat of valt de effectiviteit van maatregelen voor een bijvriendelijke leefomgeving, aldus de verkennende analyse van WUR/WER, met een juist beheer dat bevorderlijk is voor een bloemrijke vegetatie. Zo kan bijvoorbeeld gefaseerd maaien/oogsten het bloemaanbod voor bijen bevorderen.

Binnen het huidige GLB zijn geen van de maatregelen in pijler 1 en 2 specifiek gericht op het bevorderen van soortenrijke bijengemeenschappen. Zowel binnen pijler 1 als 2 zijn, aldus de WUR/WER, op maatregelniveau aanpassingen mogelijk om het GLB beter aan te sluiten op de ambitie van de nationale bijenstrategie om bestuivers en bestuiving in 2030 duurzaam te hebben bevorderd en behouden. Voor zowel pijler 1 als pijler 2 kan hierbij gedacht worden aan het stellen van (extra) vereisten aan het beheer van vergroeningsmaatregelen. Verder zij verwezen naar de verkennende notitie van WUR/WER.

De Nederlandse inzet met het oog op een toekomstig GLB na 2020 (TK 28 625, nr. 247) is onder meer gericht op het versterken van de verduurzaming en vergroening van de landbouw, en in het verlengde daarvan de biodiversiteit. In dat verband is het streven erop gericht om minder het accent te leggen op directe inkomenssteun en (veel) meer op doelgerichte betalingen, ook wel maatschappelijke diensten genoemd (investeren in vergroening en verduurzaming).

Bij de productie van landbouwproducten in het kader van een marktgeoriënteerd GLB treden ongewenste externe effecten op voor landschap, natuur, biodiversiteit en milieu (klimaat, lucht, bodem, water), die niet worden verwerkt in de prijs van die producten. Het GLB zou moeten worden aangewend om dit marktfalen te corrigeren door agrarische ondernemers te belonen voor investeringen die de leefomgeving, waaronder dus ook biodiversiteit, ten goede komen.

De Nederlandse inzet voor een toekomstig GLB sluit in dat opzicht goed aan bij de Nationale Bijenstrategie. Er zal in de onderhandelingen met Brussel wel ook specifiek aandacht moeten worden gevraagd voor een bijvriendelijk GLB. De uiteindelijk te maken beleidskeuzen, en de vertaling daarvan te zijner tijd in nationale wetgeving, zullen in belangrijke mate bepaald worden door de uitkomst van deze onderhandelingen.

De inhoudelijke wetgevingsvoorstellen voor het GLB worden verwacht in 2018. Gezien de verkiezing van een nieuw Europees Parlement in mei 2019 en het aantreden van een nieuwe Europese Commissie na oktober 2019 valt te verwachten dat de trilogen tussen de Raad, het Europees Parlement en de Europese Commissie pas eind 2019 kunnen beginnen en een politiek akkoord op zijn vroegst in 2020 zal kunnen worden bereikt.

De herziening van het GLB loopt samen met de onderhandelingen over een nieuw Meerjarig Financieel Kader (MFK) voor de periode vanaf 2021. Met het oog op de Brexit zullen de voorstellen van de Europese Commissie voor het nieuwe MFK vermoedelijk pas in 2018 verschijnen. Het is niet aannemelijk dat een politiek akkoord over het GLB kan worden bereikt, voordat er zekerheid is over de beschikbare middelen in het MFK.

Partners Nationale Bijenstrategie

BASF
We create chemistry

BAYER

bee care

Bijenoase.nl

Beroeps Vereniging Nederlandse Imkers
Beroepsimkers.nl

BIJ BEWUST BETUWE

BOERENNATUUR
Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer

clm

CITAVERDE COLLEGE

De Coöperatieve Betuwse Fruitmotor

De Vlinderstichting

HEIDE BOERDERIJ

Inbuzz Extra

Koninklijke Algemeene Vereeniging voor Bloembollencultuur

KennisCentrum Natuur en Leefomgeving

KOPPERT
BIOLOGICAL SYSTEMS

Landal
GreenParks

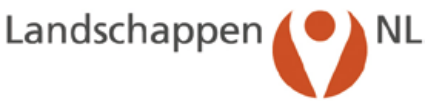
Landschappen NL

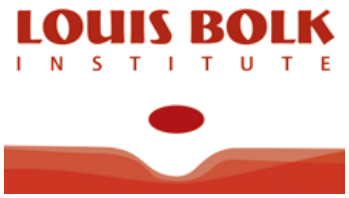
LOUIS BOLK
INSTITUTE

LTO Nederland

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

Naturalis
Biodiversity
Center

Natuurmonumenten

NBV
NEDERLANDSE
BIJENHOUDERSVERENIGING

nlo

nefyto

Plattelands-
coöperatie
brug tussen boerderij en maatschappij

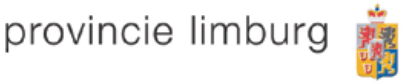
provincie limburg

Provincie Noord-Brabant

provincie
verijssel

provincie
ZUID HOLLAND

staatsbosbeheer

BEEP

kenniscentrum insecten en andere ongewervelden
EIS

NATUUR
&MILIEU

STICHTING
VELDLEEUWERIK

syngenta

UNIE VAN
WATERSCHAPPEN

van hall
larenstein
university of applied sciences

velt
SAMEN
ECO
ACTIEF

Vewin
Vereniging van waterbedrijven in Nederland

WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

Waterschap
De Dommel

Deze brochure is een uitgave van:

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Bezuidenhoutseweg 73 | 2594 AC Den Haag
Postbus 20401 | 2500 EK Den Haag

Januari 2018 | Publicatie-nr. 110071